

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Vzdělávání seniorů v Bruntále

Education of Seniors in Bruntál

Magisterská diplomová práce

Bc. Andrea Pražáková, DiS.

**Vedoucí magisterské diplomové práce: Prof. PhDr. Helena
Grecmanová, Ph.D.**

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a postupovala dle odborných rad vedoucí práce. Veškeré literární a ostatní zdroje, které byly v práci použity, jsou uvedeny v seznamu literatury.

Ve Svobodných Heřmanicích dne 23. března 2016

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí magisterské diplomové práce paní Prof. PhDr. Grecmanové, Ph.D. za její čas, cenné rady a náměty, které mi během tvorby této práce poskytla.

Poděkování patří i všem z Univerzity třetího věku v Bruntále za jejich milé přijetí, ochotu a inspirace pro mé dílo.

Obsah

Úvod.....	5
1. O stáří, stárnutí a seniorech.....	7
1.1 Různé periodizace stáří.....	10
1.2 Vymezení pojmu senior.....	12
2. Stáří – období plné změn.....	16
2.1 Biologické změny ve stáří.....	16
2.2 Psychické změny ve stáří.....	18
2.3 Sociální změny ve stáří.....	19
3. Celoživotní učení a vzdělávání.....	21
4. Gerontopedagogika (gerontagogika).....	27
4.1 Vztah gerontopedagogiky k dalším vědám.....	29
5. Andragogika.....	32
6. Edukace seniorů.....	34
6.1 Funkce edukace seniorů.....	37
6.2 Zásady edukace seniorů.....	39
7. Motivace seniorů ke vzdělávání.....	42
8. Bariéry ve vzdělávání seniorů.....	48
9. Senioři ve vzdělávací instituci.....	50
9.1 Stanovení výzkumného cíle, dílčí cíle a metody šetření.....	50
9.2 Případové studie: deskripce analyzovaných případů.....	54
9.2.1 Paní Marta 1.....	54
9.2.2 Paní Otýlie.....	56
9.2.3 Paní Eva.....	57
9.2.4 Paní Božena.....	59
9.2.5 Paní Marta 2.....	60
9.2.6 Paní Drahomíra.....	61
9.2.7 Paní Marie.....	63
9.2.8 Paní Dagmar.....	64
9.2.9 Paní Ludmila.....	65
9.2.10 Paní Libuše.....	67

9.2.11 Pan František.....	68
9.2.12 Pan Alois.....	69
9.2.13 Paní Marcela.....	70
9.3 Vyhodnocení třinácti případových studií a diskuse k nim.....	72
Závěr.....	74
Seznam literatury.....	76
Seznam příloh.....	81
Příloha č. 1: Použité otázky v rozhovoru se seniory.....	82
Příloha č. 2: Rozhovor s paní Martou 1.....	83
Příloha č. 3: Rozhovor s paní Otýlí.....	86
Příloha č. 4: Rozhovor s paní Evou.....	88
Příloha č. 5: Rozhovor s paní Boženou.....	90
Příloha č. 6: Rozhovor s paní Martou 2.....	91
Příloha č. 7: Rozhovor s paní Drahomírou.....	93
Příloha č. 8: Rozhovor s paní Marií.....	95
Příloha č. 9: Rozhovor s paní Dagmar.....	96
Příloha č. 10: Rozhovor s paní Ludmilou.....	97
Příloha č. 11: Rozhovor s paní Libuší.....	98
Příloha č. 12: Rozhovor s panem Františkem.....	99
Příloha č. 13: Rozhovor s panem Aloisem.....	100
Příloha č. 14: Rozhovor s paní Marcelou.....	102
Anotace.....	103
Annotation.....	104
Podklad pro zadání diplomové práce studenta.....	105

Úvod

Stáří neodmyslitelně patří k životu člověka. Vteřina za vteřinou neúprosně ubíhá a každého z nás posunuje na naší životní cestě blíže ke stáří. S proměnou společnosti je spojeno stárnutí populace, stoupá počet lidí v seniorském věku. I když je stáří provázeno mnohými změnami, ať už v oblasti biologické, psychické či sociální, nemělo by se pro seniory stát šedivým obdobím. Rozvíjí se nové technologie, které přináší starší generaci řadu nepředvídatelností a starší lidé musí této výzvě čelit. Pro mnohé seniory je důležitým milníkem odchod do starobního důchodu, kdy zpravidla přicházejí o část svých sociálních kontaktů. Nezbyvá jim často nic jiného, než v důsledku vzniklé životní situace hledat jinou možnost seberealizace a jiný smysl života. Senioři si mohou vybrat, jakým směrem se jejich život bude dále ubírat. Jednou z možností aktivního a smysluplného trávení času a reakcí na změny je zapojení se do procesu vzdělávání. Stát by se měl podílet na zajištění dostatečných edukačních možností pro osoby v seniorském věku. Senioři by měli být podporováni ve vzdělávacím procesu ze strany své rodiny, protože při účasti na vzdělávacích aktivitách musí překonávat řadu bariér.

Cílem této práce je popsat strategie seniorů v souvislosti se vzdělávacím procesem. Práce je rozdělena do devíti kapitol.

První kapitola je zaměřena na stáří a s ním spojené stárnutí. Poodhalit zákonitosti stárnutí toužilo lidstvo již v dávné minulosti. Je zde vysvětlen i pojem senior, pod kterým se skrývá osoba ve vývojové fázi stáří. Dále jsou zde přiblížena i různá periodická vymezení stáří. Toto teoretické ukotvení je důležité pro empirickou část práce.

Druhá kapitola se detailně věnuje změnám, které s sebou stáří přináší. Dotýkají se jak biologické, psychické, tak i sociální roviny člověka.

Třetí kapitola je zaměřena na celoživotní učení a s ním související celoživotní vzdělávání. Neplatí, že člověk by se měl učit pouze v dětství, ale měl by se vzdělávat v průběhu celého života.

Čtvrtá kapitola popisuje gerontopedagogiku (gerontagogiku) jako vědní disciplínu zabývající se seniory, která balancuje na rozhraní andragogiky a gerontologie. Gerontopedagogika je zde vymezena ve svém užším a širším smyslu. Pro lepší pochopení souvislostí je zde zmíněno zařazení této disciplíny v soustavě věd.

Pátá kapitola se blíže zabývá andragogikou, která poskytuje gerontopedagogice největší oporu ve vztahu k ostatním vědám. Ta je zde rozlišena na užší pojetí a širší, tzv. integrální pojetí, kam můžeme zařadit právě vzdělávání seniorů.

Šestá kapitola, již konkrétně, popisuje edukaci seniorů. Senioři patří k ohrožené sociální skupině a edukace jim pomáhá při nalézání nových jistot a nového smyslu života. Přínos edukačních aktivit je nezpochybnitelný. Jsou zde zachyceny funkce a zásady edukace.

Sedmá kapitola je nazvána Motivace seniorů ke vzdělávání. Řada odborníků ji považuje za velmi podstatný ukazatel pro samotné zapojení seniorů do vzdělávacího procesu. Za nejhodnotnější se pro učení pokládá vnitřní motivace. Jako součást motivačního procesu je důležitá i podpora rodiny.

V osmé kapitole jsou popsány bariéry ve vzdělávání seniorů, které naopak učení – vzdělávání brání a jsou protipólem pozitivní energie motivace.

Devátá kapitola se již konkrétně věnuje kvalitativnímu výzkumu, který je zaměřen na strategie seniorů v rámci vzdělávacího procesu na Univerzitě třetího věku v Bruntále. Teoretická část poskytne východiska pro výzkumné šetření. Pro analýzu strategií bude zvolena technika strukturovaného rozhovoru a technika přímého pozorování. Senioři budou v průběhu výzkumu informováni o pravém účelu mého zapojení do vzdělávací aktivity, jelikož sama nepatřím do věkové kategorie senior. Společně se seniory se zapojím do přednášek určených pro první ročník studia, probíhajících v letním semestru školního roku 2015/2016. Na základě analýzy rozhovorů se seniory a přímého pozorování vznikne třináct případových studií, které budou následně vyhodnoceny.

1 O stáří, stárnutí a seniorech

Život všech lidí probíhá od narození až do smrti v určitých vývojových etapách. Každá z těchto etap má své zákonitosti, které z ní vyplývají, ovlivňují kvalitu, způsob a rozsah našeho bytí, a my se jim musíme určitým způsobem přizpůsobit a zohledňovat je. V každém vývojovém období máme určité možnosti a naopak jsme v něčem zase limitováni. To vše platí i pro období stáří. Mnohdy si to však neuvědomujeme, a tak je stáří mnohdy chápáno spíše v negativním kontextu, z pohledu ztrát možností a radostí života, naděje či omezení. Takové ale stáří být nemusí. Staří lidé nejsou jen nesoběstačné osoby, neschopné samostatného života, ale naopak i lidé, kteří umí využít šanci každého dne (Malíková, 2011, s. 13 - 14).

Pojmem stáří a problematikou stárnutí se zabývali již starověcí myslitelé, není to záležitostí pouze moderní doby. Nahlížení na stáří a stárnutí se v průběhu času různě pozměňovalo. **Aristoteles** považoval stárnutí za důsledek ztráty tepla. **Hippokrates** naopak za důsledek ztráty vlhka. **Platon** chválil stáří, protože vede člověka k lepší životní harmonii, k opatrnosti a zároveň prohlubuje jeho moudrost. Starý člověk dovede lépe hodnotit kvalitu života, lépe jej umí prožít, má také zdravý úsudek. **Sokrates** se ale naopak obával prodloužení života, neboť měl strach, že bude muset zaplatit daň stáří, ohluchne, oslepne, nebude schopen se učit a bude rychle zapomínat. Pro **Senecu** bylo stáří nevyléčitelnou nemocí. **Středověk** nahlížel na stáří negativně, a proto v té době panoval strach ze stárnutí a stáří. Úvahy o stáří byly dokonce potlačeny až na samotný okraj zájmu společnosti. **J. A. Komenský** v 17. století formuloval Školu stáří jako součást Vševýchovy, vydal eticko-filosofický spisek Metuzalem, to jest o daru dlouhověkosti (Mühlpachr, 2009, s. 8).

„Stáří je multidimenzionální fenomén. Dramatický demografický vývoj, vrcholící v hospodářsky vyspělých státech na přelomu 20. a 21. století relativním i absolutním stárnutím populací, učinil ze stáří dlouhou realitu,

která významně ovlivňuje kvalitu a vyznění života každého jedince i rozvoj společnosti. Stárí se svou problematikou překročilo rámec osobní a rodinné události a stalo se závažnou společenskou výzvou“ (Mühlpacher, 2009, s. 16).

Samotnou existenci životní fáze stárí v životě člověka považuje Janiš ml. (2012, s. 15-16) za poměrně nepřirozenou, a to ve vztahu k ostatním živočichům (zejména savcům), žijícím na naší planetě. Člověk totiž žije a prožívá významnou část svého života i poté, co ztratí své reprodukční schopnosti. Z tohoto důvodu je potřebné se věnovat seniorům nejen z aspektu sociálního a zdravotního, ale také i z aspektu volnočasového, který zahrnuje i kontext celoživotního učení.

Mühlpacher (2009, s. 16) uvádí, že stárí není chorobou, a to i přesto že je provázeno zvýšeným výskytem chorob, zákonitým důsledkem stárnutí není ztráta soběstačnosti. Je důležité, aby byl přidáván život létům, ne však léta životu. Prodloužení aktivního života vyžaduje nabídku smysluplných aktivit pro seniory. Opatření společnosti pro seniorskou populaci by měla být komplexní, koordinovaná, individuálně cílená, měla by vycházet z potřeb a přání seniorů, resp. z dílčích cílových skupin a zpět se na tyto konkrétní subjekty účelně orientovat. A to za aktivní spoluúčasti a cílevědomé ochrany jejich práv.

Stárnutí považuje Mlýnková (2011, s. 13) za fyziologickou součást života nejenom lidí, ale i zvířat či rostlin. Stárí je celoživotním vyvrcholením celoživotního cyklu jedince a představuje konečnou kapitolu života jedince. V buňkách, tkáních a orgánech dochází při stárnutí k degenerativním změnám, které nastupují v různou dobu během života člověka a postupují s individuální rychlostí. Rychlost stárnutí máme geneticky zakódovanou, je také ovlivněna životním stylem, prostředím, v němž člověk žije, dále prací, kterou vykonává, stresem apod.

Příhoda ve svém díle *Ontogeneze lidské psychiky IV.* (1974, s. 240) shromáždil několik definic stárnutí. Dle něj např. **Edward J. Stieglitze** uvedl, že „*stárnutí znamená změnu, postupnou, tkvící v samém základě, mnohoznačnou, avšak kontinuální*“. Zmínil i **Comfortovu** definici stárnutí: „*Stárnutí je deteriorativní pochod... úbytek životnosti a vzrůst zranitelnosti... rostoucí pravděpodobnost úmrtí... skupina pochodů, jež je u různých organismů různá.*“

„*Stáří je doba, kdy fyzická a duševní závislost se stává zřejmou, protože znatelně ochabuje aktivita fyzická i duševní*“ (Bláha, 1960, s. 57).

Stáří je dle Haškovcové (1990, s. 59) charakterizováno jako přirozené období lidského života, vztahované k životním obdobím dětství, mládí a době zralosti.

Stáří může přinášet i ovoce v podobě moudrosti, shovívavosti, nebo třeba humoru, schopnosti vidět věci a lidi do hloubky či nacházení smyslu života (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 14).

Je nutné si především zodpovědět otázku, od kdy může být člověk pokládán za starého. Odpověď je složitá hned ze tří důvodů. Za první – s ohledem na značnou interindividuální variabilitu. Ten samý člověk může vykazovat pokles ve výkonnosti v některé činnosti, ale naopak výkon v jiném ohledu může ještě stoupat nebo být celkem důstojně zachován. Za druhé – ve stáří se ještě více prosazují odlišnosti mezi jedinci než tomu je v dřívějších vývojových obdobích. Někteří si zachovávají tělesnou zdatnost a duševní svěžest ještě i do vysokého věku, naproti tomu mnozí vykazují výrazné známky stárnutí velmi brzy. Za třetí – rozmach v oblasti zdravotní péče a celkové společenské změny s sebou nesou příznivé změny ve zdravotním stavu lidí. Mění se však zátěž kladená na lidi, a tak je tlačena hranice stáří jedním nebo druhým směrem, konečný posun je dán součtem záporných a kladných vlivů. Ze společenského hlediska můžeme obecně říci, že je

člověk „starý“, když ho za takového pokládají ostatní členové společnosti. S vývojem společnosti je tato hranice značně posunována. V roce 1800 se za starého označoval čtyřicetiletý člověk, v roce 1900 byl za starého pokládán padesátník. Současné průmyslově rozvinuté země pak zpravidla udávají dolní hranici stáří věkem 65 let (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 203 - 204).

1.1 Různé periodizace stáří

„Stáří je životní fáze člověka ohraničená dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, do života člověk vstupují postupně. Teprve úhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří. Každý z jevů a procesů tvořících stáří má svůj vlastní čas a věk, v němž začne v životě člověka působit. Tato individuálnost je provázena a posilována jedinečností každého jedince. Stejně jevy a procesy nastupují u konkrétního člověka sice v určitém limitovaném věkovém rozpětí, ale v jiném individuálním věku. Časová diferenciace nástupu jevů a procesů tvořících stáří vniká na základě genetické zvláštnosti jedince, jeho životní historie, ale také v důsledku společenských a kulturních faktorů. Patří sem životní styl, zdravotní a sociální systém, kvalita životního prostředí, hodnotový systém, charakter práce a celá pracovní oblast. Podle toho, jak se vyvíjí a proměňuje společnost, mění se také stáří a jeho atributy“(Sak, Kolesárová, 2012, s. 14).

Můžeme se setkat s různými periodizacemi stáří. Odborníci se zpravidla shodují v tom, že stáří začíná ve věku šedesáti let a rozděluje ho dle věku člověka na další etapy.

Vágnerová (2007) dělí stáří na období raného stáří (60 let – 75 let) a období pravého stáří (75 a více let). Rané stáří, někdy je také označováno jako třetí věk, přináší nadhled a moudrost, pocit naplnění. Zároveň s sebou nese

i úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci. Stárnoucí člověk by se měl soustředit na rozvoj vlastní osobnosti. Může si dovolit realizovat dosud nenaplněné vnitřní potřeby a dělat to, co ho zajímá. Může cestovat, chovat králíky, pečovat o vnoučata či studovat univerzitu třetího věku.

I Říčan (2013, s. 282 - 283) pod pojmem stáří neboli pozdní dospělost, vnímá období života člověka nad 60 let. Dle něj literatura o psychologii stáří (neboli o gerontopsychologii) pojednává zpravidla o tom, jakou péči a pomoc potřebují staří lidé, kterým ubývají duševní a tělesné síly, kteří trpí nemocemi, různými smyslovými defekty, smutkem, samotou, strachem ze smrti, apod. Stáří však může být i zdravé, normální. Pro mnohé je také stáří nejšťastnější životní etapou, kterou mají naplněnou radostí a klidem. Stáří je vývojová etapa života člověka, která s sebou přináší řadu úkolů a možností. Stárnutí člověka probíhá různým tempem, je velmi individuální. Člověk by se měl ve stáří věnovat hlavně tomu, co ho těší a na co doposud neměl čas.

Machová (1994) rovněž uvádí, že ve věku od 60 let do 75 let je člověk v období stáří. Věk nad 75 let již představuje vysoké stáří, nad 90 let již mluvíme o kmetském věku.

Haškovcová (2010, s. 20) rozděluje stáří takto:

- 60 let – 74 let – vyšší věk nebo také rané stáří,
- 75 let – 89 let – stařecký věk, neboli sénium, vlastní stáří,
- 90 let a výše – dlouhověkost.

Podle Světové zdravotnické organizace nastává období stáří po 60. roce života člověka a můžeme ho rozdělit na rané stáří (60 let – 75 let), pravé stáří neboli pokročilé. Celková doba aktivního stáří je nazývána termínem „*třetí věk*“. (Skorunková, 2013, s. 144).

Stuart-Hamilton (2012, p. 17) označuje termínem „třetí věk“ aktivní a nezávislý život ve stáří. Termínem „čtvrtý věk“ pak stav, kdy je člověk odkázán na ostatní.

Mühlpachr (2009, s. 18 - 21) definuje stáří jako obecné označení pozdních fází ontogeneze. Je důsledkem a projevem genetických procesů a je spojeno s řadou významných změn, které se vzájemně prolínají. Rozděluje tři druhy stáří:

- **Biologické stáří** označuje konkrétní míru involučních změn, např. pokles funkční zdatnosti, atrofii, změny adaptačních a regulačních mechanismů.
- **Sociální stáří** označuje období vymezené kombinací sociálních změn či splněním určitého kritéria, nejčastěji se jedná penzionování. Je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění.
- **Kalendářní (chronologické) stáří** označuje dosažení určitého, arbitrárně stanoveného věku. Výhodou kalendářního vymezení je jednoznačnost, jednoduchost a snadná porovnatelnost.

Pro účely empirické části práce budou za osoby ve vývojové fázi stáří považováni lidé od šedesáti let. Tuto hranici, jak již bylo uvedeno výše, akceptuje mnoho autorů odborných publikací.

1.2 Vymezení pojmu senior

Osoby, které se nacházejí ve vývojové fázi stáří, označujeme termínem „senior“. Charakterizovat jednoznačně termín „senior“ není dle Janíše ml. (2012, s. 11-12) vůbec jednoduché. V české společnosti se běžně používají pojmy jako „senior“, „důchodce“, „geront“, ale i familiární termíny jako „dědeček“ a „babička“, a to i v případech, kdy se nejedná o naše příbuzné.

Můžeme se setkat i s termíny „stařeček“ či „stařenka“. Tyto pojmy jsou užívány nejen běžnými lidmi, ale i v médiích. Relativně si pod nimi dovedeme představit danou cílovou skupinu, resp. typického představitele dané cílové skupiny.

Pojem „senior“ se ve vzdělávací praxi začal používat zejména proto, že je jeho význam neutrální. Pro jeho kodifikaci ve vědách o výchově mluví to, že neexistuje jiné emočně nezatížené obecné označení pro člověka v celém věkovém období stáří (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 27).

Sak s Kolesárovou (2012, s. 25) soudí, že seniorem je člověk v završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti. Člověk se seniorem plynule stává přechodem ze střední generace. Statut seniora je neodvolatelný. Konec seniora neznamena přechod do další životní fáze, je to završující fáze životního cyklu seniora. Na jedné straně je sociální věk seniora a kategorie senior ohraničen středním věkem a střední generací, na straně druhé končí smrtí.

U seniorské populace můžeme dle Mülpachra (2009, s. 9 - 10) nalézt některé společné charakteristické rysy. Populace seniorů je velmi heterogenní, a to i v rámci detailnějšího chronologického členění a určitého regionu. Je to způsobeno především:

- jedinečností vloh a osobnostních rysů, které se s věkem neztrácejí,
- různou mírou rozvoje těchto vloh během mládí a středního věku,
- individuální variabilitou involučních biologických dějů,
- různou mírou chorobných změn,
- událostmi dlouhého života, návyky a zkušenostmi včetně vzdělání a profesní kariéry, životním způsobem,
- systémem hodnot, životním názorem,
- různým sociálně ekonomickým zázemím včetně majetku, bytové situace a bytových podmínek.

I když mají senioři mnohé rysy společné, tak se navzájem podle Petřkové a Čornaničové (2004, s 28.) velmi odlišují ve svých životních podmínkách, potřebách a nárocích. Senioři jsou rizikovou skupinou ve společnosti, k závažným ohrožením této populace zejména patří:

- ekonomické zbídačování,
- věková diskriminace, ageismus,
- nedobrovolné vytěsňování vně společnosti,
- generační intolerance (pracovní příležitosti, vedoucí pozice, bydlení),
- předsudky, např. přeceňování nemocnosti,
- podceňování léčitelnosti zdravotních obtíží,
- maladaptace na stáří a sním spojená změna sociálních rolí (penzionování),
- osamělost, zejména v souvislosti s ovdověním,
- rychlý vývoj společnosti, zhoršená orientace ve společenském dění i v mezigenerační komunikaci,
- vyšší nemocnost,
- zvýšené riziko ztráty soběstačnosti,
- snížení schopnosti a vůle signalizovat své potřeby a potíže,
- manipulace, ztráta rozhodovacích schopností o svou vlastní osobu,
- zanedbávání a týrání nesoběstačných jedinců.

Na seniory je potřeba nahlížet především jako na lidi sice funkčně znevýhodněné, s horším potenciálem zdraví, než jaký vykazovali ve středním věku, s vyšším rizikem onemocnění a funkční dekompenzací stavu, nikoli však jako na lidi závislé na pomoci druhých (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012, s. 27).

Seniorům by měla být věnována náležitá pozornost, není možné je vytěsnit na okraj společnosti. Je nutné, aby jim byla nabídnuta dostatečná podpora a péče. K mezinárodním prioritám v péči o seniory patří především:

- důsledná integrace seniorů do společnosti, prevence jejich segregace,

- mezigenerační tolerance s vyloučením ageismu, věkové diskriminace (ageismus od anglického age = věk),
- důraz na zajištění kvality života ve stáří,
- maximální účelnost všech forem péče, služeb a čerpání nákladů, včetně restrukturalizace a geriatrické modifikace služeb historicky vzniklých v mladé společnosti,
- pomoc rozvojovým zemím ve zvládnutí očekávaného rychlého přibývání seniorů (Kalvach a kol., 1997, s. 10).

Kapitola se věnovala vývojovému období stáří a s ní spojenou problematikou stárnutí v životě člověka. Stáří je mnohdy společností vnímáno negativně. I přesto, že má však své stinné stránky, je možné ho prožít smysluplně a plnohodnotně. Byly předloženy různé periodizace stáří. Pro účely empirické části byl upřesněn pojem senior. Je možné souhlasit s tím, že seniorská populace je velmi různorodá. Těžko bychom na světě hledali dva shodné seniory. Všichni senioři mají za sebou kus životní cesty, která je neopakovatelná, nenapodobitelná a jedinečná. V následující kapitole budou nastíněny změny ve stáří, kterými je člověk v tomto životním období postižen.

2 Stáří – období plné změn

Stáří, jak již bylo zmíněno výše, je provázáno řadou změn v životě člověka. Postihují člověka v celém jeho komplexu. Můžeme zde zařadit biologické, psychické a sociální změny ve stáří.

Posner (1995, p. 23) uvádí, že se změny ve stáří neobjevují všechny naráz ve stejnou dobu a nepostupují shodným tempem, často se objeví náhle. Jejich rychlost je u všech osob odlišná.

2.1 Biologické změny ve stáří

Biologické stárnutí značí změny v organismu, které probíhají na fyziologické úrovni. Biologické změny postihují tělesné orgány a tkáně, ale neprobíhají u každého člověka stejně. Jsou ovlivněny genetickými dispozicemi a také životním stylem (Klevetová, Dlabalová, 2008 s. 19).

Dle Mlýnkové (2011, s. 20 – 23) jsou nejvíce nápadné biologické změny na kůži či pohybovém systému. Zřetelně je vidíme. V kožním ústrojí dochází ke snížení aktivity mazových žláz. Jelikož kůže ztrácí schopnost zadržovat vodu, tak může být suchá a může svědit. Na rukách, v obličeji či horních končetinách se mohou objevit hnědé skvrny. Může se ale také stát, že se na kůži kvůli chybějícímu pigmentu objeví i bledá místa. Snižuje se počet elastických vláken, lidem se tvoří vrásky. Vlasy, nehty a chlupy procházejí změnami, jako je např. šedivění či řídnutí vlasů či nehtů a ztlustění nehtů.

V pohybovém systému jsou změny spojené s váhou a výškou postavy. Atrofují meziobratlové ploténky, takže dochází ke snížení postavy. Ochabují kosterní svaly. Může docházet k řídnutí kostí, zvyšuje se riziko zlomenin a úrazů. Při úbytku kloubní chrupavky trpí senioři zvýšenou bolestivostí kloubů a sníženou schopností pohybu. Změny zasahují dále

i kardiovaskulární systém, klesá pracovní kapacita srdce. Snižuje se činnost srdce jako pumpy, srdeční chlopně ztrácejí pružnost. V souvislosti s tím je srdce schopné přečerpávat méně krve, dochází k poklesu průtoku krve všemi orgány, včetně mozku, ledvin či koronárních cév. Může se objevit hypertenze.

U řady seniorů klesá také respirační schopnost plic, jejímž typickým projevem je zadýchávání. Starší lidé si často stěžují, že nemohou popadnout dech. Seniorům se zmenšuje objem hrudníku, tím pádem nadechují menší množství vzduchu. Čistící schopnost řasinkového epitelu klesá, častěji se proto vyskytují záněty dýchacích cest.

I trávicí systém bývá ve stáří postižen. Může se objevit opotřebenání a ztráta chrupu. Tvorba slin a trávicích enzymů se snižuje. Dochází k prodlouženému průchodu tráveniny žaludkem a střevy. Zpomaluje se vstřebávání vitamínů, živin a také dalších látek, a to i včetně léků. Oslabená peristaltika může mít za následek zácpu.

Změny se projevují i v pohlavním a vylučovacím systému, i když jsou velmi individuální. U mužů probíhají degenerativní změny pohlavních žláz velmi pomalu, spermie jsou schopna varlata tvořit do pozdního věku, ale snižuje se jejich množství. Naproti tomu u žen jsou degenerativní změny výrazné a objevují se po menopauze, kdy je u žen ukončena sekrece pohlavních hormonů. Je ovlivněna i činnost ledvin, kterým klesá schopnost tvořit a vylučovat moč. Snižuje se kapacita močového měchýře. Někteří senioři mají problém udržet moč.

V periferním nervovém systému je snížena rychlost vedení vzruchů. Někteří senioři proto potřebují více času na to, aby přijali informaci a poté ji zpracovali. Prodlužuje se jejich reakční čas na podněty. Jedná se o snížené psychomotorické tempo.

Klesá i výkonnost smyslových orgánů. Ve stáří klesá zraková ostrost, také schopnost oka adaptovat se na tmou a šero. Snižuje se i schopnost akomodace na blízké a vzdálené předměty. Může dojít ke vzniku šedého či zeleného zákalu. Postižen bývá i sluch seniorů, k němuž dochází následkem atrofických změn sluchové dráhy. Lidé pak mají problém v komunikaci,

jehož následkem může dojít až k jejich sociální izolaci. Dochází i k vjemovému poklesu chuti a čichu.

2.2 Psychické změny ve stáří

Stárnutí s sebou přináší i různé změny psychiky, které se s rostoucím věkem mohou u každého člověka objevovat individuálně. Mezi projevy ve stáří a psychickými změnami existují značné individuální rozdíly. Dochází ke zhoršení kognitivních neboli poznávacích funkcí, kam zařazujeme změny ve vnímání, v pozornosti, v paměti, v představách, v myšlení. Může docházet i k poklesu pružnosti myšlení nebo psychické vitality. Slovní zásoba, jazykové dovednosti, způsob vyjadřování myšlenek a intelekt zůstávají nezměněny. Můžeme však zaznamenat i zlepšení v některých psychických pochodek, jako jsou např. vytrvalost, rozvaha, trpělivost či schopnost úsudku.

Zůstává zachována integrita neboli celistvost osobnosti, mění se pouze její dílčí schopnosti. Změny mohou nastat v některých osobnostních rysech a vlastnostech jedince. Ve stáří může u patologických typů osobností dojít ke zvýraznění některých vlastností nebo rysů (např. podezřavost u paranooidního typu osobnosti), jiné však mohou ztratit na své intenzitě (např. smysl pro pořádek).

U starých lidí se mění žebříček potřeb, do popředí se dostává zájem o vlastní zdraví, dále potřeba jistoty a bezpečí či touha po uplatnění se i ve vyšším věku.

Senioři se hůře přizpůsobují životním změnám, mají rádi svůj stereotyp. Pokud nemají dostatek motivace k novým činnostem, tak ho nechtějí měnit.

I citová oblast je postižena spoustou změn, staří lidé mohou být plačtivější.

U patologických typů osobnosti můžeme pozorovat emoční labilitu s rychlým střídáním nálad. Někteří jedinci jsou výrazně úzkostní, mají strach o svůj život, objevuje se i depresivní naladění seniorů. Naopak u zdravých a vitálních seniorů se emoční labilita téměř neobjevuje.

Citelnou psychickou změnou je pro seniory ztráta životního partnera, kdy po jeho smrti prožívá přeživší partner pocit nenahraditelné ztráty, samoty a prázdnoty. Někdo se s touto bolestnou ztrátou naučí žít, někteří však tuto náročnou situaci neunesou, což může urychlit i jejich vlastní úmrtí (Mlýnková, 2011, s. 24 – 25).

2.3 Sociální změny ve stáří

Sociální změny v životě seniora velmi úzce souvisí s jeho odchodem do starobního důchodu, jelikož je to jedna ze zásadních změn v jeho životě, která může zanechat jak pozitivní, tak negativní stopy, a ovlivnit tak další bytí člověka.

Jakmile senior odejde do starobního důchodu, tak se změní jeho sociální role. Je ukončena jeho role pracujícího člověka, který svou pracovní činností vytvářel hodnoty pro obyvatelstvo a celý stát. V roli důchodce naopak senior dostává od státu penzi a již našemu společenství svou prací nijak přispívá. To může mít za následek snížení společenské prestiže a autority seniora. Mnohdy bývá senior-důchodce brán jako někdo, kdo odčerpává peníze ze státní kasy, ale zároveň současné společnosti již nic nepřináší, je tedy zbytečný. Často je takový náhled na seniory podporován různými informacemi ve sdělovacích prostředcích.

S penzionováním dochází ke změnám i v ekonomické situaci seniorů. Nízká penze v kombinaci s nutností platit různé výdaje často nedovolují seniorům udržet dosavadní životní standard, na který byli v minulosti zvyklí. Omezování příjemných okamžiků, např. výletů, s sebou nese změny nálad, neboť je velmi těžké se přizpůsobit ztíženým životním podmínkám. Je nutné, aby se lidé na stáří dobře připravili, např. naplánováním životního programu, který pak budou ve stáří naplňovat.

S příchodem stáří může dojít k výskytu nemocí, které mohou lidem bránit ve vykonávání běžných denních činností. Dochází tak k omezení soběstačnosti, lidé se stávají fyzicky závislí na pomoci druhých osob. Při

nedostatku společenských kontaktů a komunikace mohou mít někteří senioři pocit sociální izolace, který jim přináší negativní nálady.

Mnozí senioři netuší, jak a čím vyplnit svůj volný čas, nudí se, objevují se u nich negativní emoce, jsou nespokojení, mrzutí či lítostiví. Někteří lidé se naopak na penzionování těší, jsou připraveni na nový život, který jim uspokojí mnohá očekávání. Mohou cestovat, pracovat na zahrádce, věnovat se vnoučatům či studovat. Mnozí senioři žijí aktivním životem, rádi se pochlubí turistickými aktivitami, vzkvétající zahrádkou či studijními úspěchy (Mlýnková, 2011, s. 25 – 26).

Proto by společnost měla vytvářet všem takové příležitosti a možnosti, aby se lidé mohli rozvíjet během celého života, např. aby měli všichni rovnou příležitost vzdělávat se během celého života, bez bariér a s dostupností pro všechny. Tomuto může napomoci koncepce celoživotního učení a vzdělávání, o které je blíže pojednáno v následující kapitole.

3 Celoživotní učení a vzdělávání

Nejprve je nutné se seznámit s tím, co to vlastně celoživotní učení je. Celoživotní učení je uceleným procesem, který člověka provází od narození až po smrt. Lidé mají možnost učení nejen v tradičních institucích v rámci vzdělávacího systému, mohou ale využít příležitosti i mimo tento systém, a rozmanitě přecházet mezi vzděláváním a zaměstnáním. Získají stejnou kvalifikaci a kompetence různými cestami během celého života. Celoživotní učení by mělo být dostupné všem, tak aby se lidé mohli vzdělávat v různých stádiích svého rozvoje tak, aby to bylo v souladu s jejich zájmy a potřebami (Palán, Langer, 2008, s. 101).

Již dávno je překonána představa, že učení a vzdělávání člověka je omezeno pouze na jeho dětství a mládí. Učení je v dnešní době chápáno jako celoživotní proces. Je důležité, aby k celoživotnímu vzdělávání měli přístup všichni, i senioři. Je nutné vytvořit takové podmínky a vzdělávací příležitosti, aby lidé cítili potřebu se učit a vzdělávat v průběhu celé své životní dráhy. Člověk se učí, pokud žije (Mühlpachr, 2009, s. 132).

Učení a vzdělávání po celou dobu života považuje Petřková a Čornaničová (2004, s. 10) za základní lidské právo. Dnešní senioři však prožili téměř celý život v období, kdy se o lidských právech nehovořilo, protože byla prezentována jako "výdobytky socialismu". V současných společensko ekonomických podmínkách je vhodné, aby sami senioři nahlíželi na své právo na vzdělávání z jiného zorného úhlu.

Celoživotní učení můžeme definovat jako „veškeré všeobecné vzdělávání, odborné vzdělávání a odbornou přípravu, neformální vzdělávání a informální učení v průběhu života, jejichž výsledkem je zdokonalení znalostí, dovedností a schopností v osobní, občanské, sociální nebo se zaměstnáním související perspektivě“ (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 13).

V Memorandu o celoživotním učení z roku 2000 nalezneme i další definici o celoživotním vzdělávání. Memorandum popisuje celoživotní vzdělávání jako činnosti související s učením, které jsou formalizované, a které se průběžně realizují s cíli jako je dosažení a zdokonalení znalostí, dovedností či odborných předpokladů. Rovněž je zde zachyceno celoživotní učení jako celoživotní vzdělávací aktivita. Obsahuje také pojem všeživotní učení, které usiluje o to, aby učení probíhalo po celý život bez ohledu na věk, čas a formu. Celoživotní učení zahrnuje vzdělávání formální, neformální a informální. Memorandum otevírá několik okruhů, např. nové základní dovednosti pro všechny, více investic do lidských zdrojů, inovování vyučování a učení, oceňování učení, nutnost přehodnotit poradenství a přiblížit učení domovu.

Dle Palána (2002, s. 22) zahrnuje celoživotní učení „*veškeré vzdělávací aktivity realizované jako řádné školské vzdělávání, jako další vzdělávání i vzdělávání seniorů*“. Vzdělávání dospělých se dle něj realizuje jako náhradní školní vzdělávání, nazývané též druhošancové a představuje „*příležitost pro dospělé získat v náhradním cyklu takový druh a stupeň vzdělání, které se běžně nabyvá v mládí, v průběhu počátečního vzdělávání*“ (Palán, 2002, s. 22).

Palán (2002, s. 22-23) se zabývá i otázkou dalšího vzdělávání, které dělí takto:

- **Další profesní vzdělávání** je vzdělávání poskytované osobám, které dokončily řádně odborné vzdělávání v průběhu svého počátečního vzdělávání. Zahrnuje vzdělávání kvalifikační a rekvalifikační. Označuje všechny formy profesního a odborného vzdělávání v průběhu aktivního pracovního života, po skončení odborného vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému a jeho podstatou je tedy stálé přizpůsobování kvalifikace pracovníka kvalifikovanosti práce.

- **Občanské vzdělávání** je vzdělávání zaměřené na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích občanských, společenských i rodinných a politických. Zahrnuje vzdělávání ve veřejných otázkách a dále zahrnuje i problematiku etickou, politickou, náboženskou, občansko, právní, ekologickou, a sociální, atd. Občanské vzdělávání by mělo být, narozdíl od zájmového, jednoznačně v zájmu státu a mělo by být státem podporováno.
- **Zájmové vzdělávání** kultivuje osobnost na základě jejich zájmů, uspokojuje vzdělávací potřeby v souladu s osobním změřením a umožňuje seberealizaci ve volném čase. Oblast zájmového vzdělávání je velmi široká, od uměleckých disciplín, přes odborné zájmové vzdělávání zájmových sdružení, vzdělávání seniorů, atd. Zájmové vzdělávání plní významnou funkci kultivace osobnosti a je ve světě preferováno stejně jako další profesní vzdělávání, neboť jakákoliv kultivace osobnosti zkvalitňuje lidské zdroje. U nás není příliš rozvinuto a věnují se mu spíše různé zájmové organizace, jako např. rybáři, zahrádkáři, včelaři, atd.

Vzhledem k tomu, že celoživotní učení zahrnuje vzdělávání formální, neformální a informální, je nutné si přiblížit i tyto pojmy.

Formální vzdělávání probíhá ve vzdělávacích institucích. Vede k získání uznávaných diplomů a kvalifikací. Zahrnuje základní vzdělání, střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitní zkouškou, vyšší odborné vzdělání, vyšší odborné vzdělání na konzervatoři a vysokoškolské vzdělání (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 19).

Neformální vzdělávání probíhá mimo formální vzdělávací systém a obvykle nevede k získání formalizovaného osvědčení. Toto vzdělávání slouží k získání vědomostí a dovedností, které pomáhají zlepšit člověku nejen pracovní, ale i společenské uplatnění. Patří sem zájmové vzdělávání,

vzdělávání seniorů, občanské a rodinné vzdělávání, profesní vzdělávání apod. Zahrnuje např. kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, kurzy autoškol. Může být poskytováno na pracovišti a prostřednictvím činností organizací a skupin občanské společnosti, jako např. v mládežnických organizacích, politických stranách (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 21).

Informální vzdělávání je postaveno na získávání vědomostí, dovedností a postojů z každodenního života. Může probíhat v rodině, v práci, ve volném čase, ale např. i formou sledování televize. Dá se říci, že se v tomto případě člověk svými aktivitami vzdělává uvědoměle i neuvědoměle. Učení je neorganizované, nesystematické a nekoordinují ho instituce. Mezi jeho nástroje patří např. workshopy, mentoring, brainstorming (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 22).

Vláda České republiky přijala v roce 2007 svým usnesením materiál „Strategie celoživotního učení ČR“. Rozvoj celoživotního učení by se měl dle tohoto dokumentu ubírat těmito hlavními strategickými směry, kterým by měla být věnována náležitá pozornost:

- **Uznávání a propustnost**, kdy se za cíl klade vytvoření otevřeného prostoru pro celoživotní učení včetně uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení, počínaje běžnou školní výukou až po získávání zkušenosti v rodinách, komunitách nebo na pracovišti.
- **Rovný přístup**, který má za cíl dostupnost a rovnost šancí k vzdělávacím příležitostem v průběhu celého životního cyklu, tak aby byla podpořena sociální soudržnost. Je nutné rozšiřovat a otevírat rozmanitou a dostupnou nabídku vzdělávacích aktivit.

- **Funkční gramotnost**, jejím účelem je nejenom rozvíjet vlastní funkční gramotnost, ale i další klíčové kompetence včetně schopnosti učit se během celého života.
- **Sociální partnerství**, kdy ve spolupráci veřejné správy se sociálními partnery (např. různé typy škol, podniky, nevládní a neziskové organizace) bude podporován soulad nabídky vzdělávacích příležitostí s potřebami ekonomického, environmentálního a sociálního rozvoje.
- **Stimulace poptávky** po vzdělávání u všech skupin populace v průběhu celého života, tak aby byli podpořeni např. sociálně slabší studenti, mohla být kombinována výuka ve třídě a na pracovišti, případně použití motivujících finančních pobídek pro jednotlivce či firmy.
- **Kvalita** prostřednictvím podpoření zajišťování kvalitní nabídky vzdělávacích příležitostí nejenom ze strany vzdělávacích institucí a vzdělávacích programech, ale i ze strany lektorů a trenérů samotných. Zajišťování kvality by mělo být založeno na kombinaci sebehodnocení a externí evaluace.
- **Poradenství**, jehož cílem je rozvíjení informačních a poradenských přístupných bez omezení – kdykoliv, komukoliv v případě jeho potřeby nebo zájmu. Tak, aby si každý si mohl zvolit svou vlastní vzdělávací dráhu dle svých preferencí.

Celoživotní učení se zaměřuje dle Palána a Langer (2008, s. 102) na osobní rozvoj člověka, na posílení jeho občanských funkcí a dále na přípravu člověka jako pracovníka. Sleduje především tyto funkce:

- **rozvoj osobnosti** nejen na individuální úrovni, ale i na úrovni společnosti,

- **posílení soudržnosti společnosti**, jelikož vzdělávání je významná integrující síla, která působí na zvyšování propustnosti společnosti, pomáhá ve vyrovnávání životních příležitostí, podílí se na omezování sociální exkluze znevýhodněných skupin atd.,
- **podpora demokracie a občanské společnosti** prostřednictvím kriticky a nezávisle myslících občanů s vědomím o jejich vlastní důstojnosti a s respektem ke svobodě a právům ostatních občanů,
- **výchova ke spolupráci a partnerství** v evropské i globalizující se společnosti respektováním odlišností mezi lidmi s vědomím jedinečnosti v hodnotách vlastní osobnosti,
- **zvyšování zaměstnatelnosti** pomocí navyšování schopnosti nalézat zaměstnání a trvalého uplatňování nejen na domácím pracovním trhu, ale i v zahraničí,
- **zvýšení prosperity společnosti a konkurence ekonomiky**.

Vzhledem k tomu, že se zvedá průměrný věk dožití lidí, je nutné rozšiřovat nabídku vzdělávání pro seniory tak, aby mohli trávit svůj čas aktivně a smysluplně. Mohli se nejen dozvídat nové informace, poznatky a zajímavosti, ale zároveň byli vytrženi z reality všedních dnů, navazovali nová přátelství a rozšiřovali své sociální kontakty. Vzděláváním seniorů se konkrétně zabývá vědní disciplína zvaná gerontopedagogika (gerontagogika), které bude věnována následující kapitola.

4 Gerontopedagogika (gerontagogika)

Gerontopedagogika (gerontagogika) je dle Petřkové a Čornaničové (2004, s. 18) vymezována jako hraniční vědní disciplína na pomezí andragogiky jako vědy o výchově a vzdělávání dospělých a gerontologie jako vědy o stárnutí a stáří. Název této nové vědní disciplíny není dosud ustálen, můžeme se setkat s různými modifikacemi. Slovenští odborníci, např. Švec a Čornaničová, používají termín geragogika, současně ale uznávají terminologickou neustálenost názvu disciplíny zkoumající edukaci seniorů. Česká andragogická škola (např. Beneš a Petřková) preferuje termín gerontagogika.

Livečka ve svém díle Úvod do gerontopedagogiky (1979) používá k označení této disciplíny pojem gerontopedagogika.

Petřková s Čornaničovou (2004, s. 18) uvádí, že ve všech výše uvedených pojmových variantách označení je základem řecké geront- a agogé (neboli vedení). Úzký vztah s gerontologií naznačuje pojmenování vzdělávací gerontologie.

V době konstituování gerontagogiky vymezil Livečka (1979, s. 26) její předmět jako *"teorii výchovy a vzdělávání ke stáří a ve stáří"*. Chápe ji jako vědecký popis, charakteristiku, analýzu a syntézu, vědecky formulovaný obraz výchovy a vzdělávání

- osob starších věkových skupin (45 let/50 let – 60 let/65 let), které jsou současně se svou permanentní adaptací na změny a inovace v technice připravovány na kvalitativní změny v životním stylu, ke kterému dojde při ukončení jejich pracovní role, a současně také na další, tzv. poproduktivní fázi jejich života,
- osob v důchodovém věku, prakticky až do jejich smrti, přičemž vyčleňuje stárnoucí a staré lidi postižené chorobnými tělesnými a psychopatologickými změnami.

Proces utváření gerontagogiky a vymezení jejího předmětu byl dle Petřkové a Čornaničové (2004, s. 18) ovlivněn řadou faktorů, které se podílely na jejím konstituování jako vědní disciplíny. Autorky je popsaly následovně:

- Vznik a rozvoj gerontagogiky nesouvisel primárně s výrazným vnitřním rozvojem věd o výchově, s procesem diferenciací, ale především se společenskou potřebou hledat odpovědi na požadavky specifické oblasti edukační praxe.
- Průkopníky vzdělávacích aktivit pro seniory byli lidé z různých vědních oborů. Jejich realizátoři se zaměřovali zejména na praktické otázky zabezpečování podmínek a průběhu edukace. Vellas, zakladatel první univerzity třetího věku a popularizátor myšlenek edukace seniorů, byl právník.
- Pro první etapu rozvoje gerontagogiky je charakteristický relativně úzký konkrétní záběr (příprava na stáří, univerzity třetího věku, programy v domovech důchodců), což se odráží i v dílčích poznatcích v teoretické oblasti.
- Systémový pohled a přístup se v gerontagogice rozvíjel pomalu a postupně. Jeho potřeba se objevila až na základě široce rozvinuté edukační praxe v poproduktivním věku. Bylo nutné nashromáždit řadu dílčích gerontagogických poznatků, které se pak staly základnou pro budování nové disciplíny.

„Geragogika (též termín gerontagogika nebo gerontopedagogika) je chápána jako teoreticko – empirická disciplína a pedagogická disciplína zabývající se edukačními zřeteli ve třetím věku života. Edukačně je navazující na andragogiku, pokrývající dospělý věk jedince. Edukační potřeby starších a starých lidí nelze ignorovat a spojovat seniorský věk pouze s různými omezeními, onemocněními a ztrátami, ze kterých vyplývá jejich životní pasivita“ (Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 135).

Mühlpachr ve svém díle Gerontopedagogika (2009, s. 11) vymezuje gerontopedagogiku podle užšího a širšího smyslu chápání.

Gerontopedagogika je v užším slova smyslu chápána jako pedagogická disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů, jedná se o vzdělávání ve stáří a ke stáří. Již dávno je překonána představa, že výchova a vzdělávání člověka se omezuje jen na období jeho dětství a mládí. Výchova a v jejím rámci i vzdělávání jsou chápány jako celoživotní proces. Definujeme-li pedagogiku jako obecnou vědu o výchově a vzdělávání, pak se pedagogika zabývá dětmi a mládeží, andragogika dospělými a gerontopedagogika seniory. Pro tyto tři pedagogické subsystémy můžeme použít zastřešující pojem antropopedagogika. V určitých momentech lze uvažovat o výchovném působení na staré lidi, o sebevýchově a sebevzdělávání, o celoživotním vzdělávání, o učícím se jedinci, o vzdělávaném jedinci v průběhu jeho celého života, tedy v dimenzích andragogiky, jejíž součástí gerontopedagogika je. Nemůžeme však různé druhy výchovně vzdělávacích aktivit vyčleňovat z kontextu širšího pojetí.

Gerontopedagogika je v širším slova smyslu teoreticko empirická disciplína zabezpečující komplexní péči, pomoc a podporu seniorům při uspokojování jejich potřeb (zde patří právě i vzdělávací potřeby) v nemedicínské dimenzi, ale současně s ní. Lze ji chápat jako multioborovou disciplínu, ve které se prolínají poznatky z dalších věd, např. z andragogiky, sociální práce, psychologie, práva, lékařství a sociologie.

4.1 Vztah gerontopedagogiky k dalším vědám

Gerontopedagogiku v systému věd blíže popsala Benešová ve svém díle Gerontagogika (2014, s. 13 - 14). Gerontopedagogiku můžeme přiřadit k vědám reálným, humanitním a společenským. Řadí se do věd o výchově a svým zaměřením na konkrétní cílovou skupinu seniorů patří mezi

gerontologické vědy. Největší oporu ve vztahu k vědám poskytuje gerontopedagogice andragogika, jelikož se zabývá procesem vzdělávání dospělých. A senioři právem patří k významné součásti dospělé populace.

S vědními disciplínami o výchově ji pojí společný předmět – edukace. S gerontologií má společnou oblast zkoumání. Tato andragogická subdisciplína čerpá poznatky o procesu stárnutí zejména z filozofie, psychologie, sociologie, demografie a dalších věd.

Filozofie – základem pro rozvoj gerontopedagogiky je především filozofie výchovy, sociální filozofie a antropologická filozofie. Z oblasti zkoumání je to např. princip důstojného života, reflektování kvality života a smrti, atd.

Psychologie – přináší gerontopedagogice obohacení především díky vývojové psychologii, sociální psychologii a pedagogické psychologii. Z oblasti zkoumání je to např. otázka poznávacích funkcí v období senia, schopnost vyrovnat se s měnícími životními podmínkami, determinace psychického vývoje v seniorském věku, atd.

Sociologie – gerontopedagogika je propojena především s obecnou sociologií a demografickou sociologií. Z oblasti zkoumání je to např. otázka věkové diskriminace (ageismu), otázky zabezpečení stáří, zvládání sociálních rolí, atd.

Politologie – gerontopedagogika je jí ovlivněna především z hlediska sociálních a politických rozhodnutí dotýkajících se seniorů.

Demografie – poskytuje gerontopedagogice především data z demografických analýz, statistik, slouží k přehledu demografického vývoje. Z oblasti zkoumání se zaměřuje např. na očekávanou délku dožití, střední délku života, rozvrstvení věkových skupin, atd. (Benešová, 2014, s. 13 - 14).

Je dobré, že gerontopedagogika čerpá znalosti z různých vědních oborů.
Může se proto problematikou zabývat komplexně a z různých úhlů pohledu.

5 Andragogika

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, gerontopedagogice poskytuje největší oporu ve vztahu k vědám právě andragogika, její role je významná. Proto je nutné si v této fázi andragogiku přiblížit.

Beneš (2008, s. 11) hovoří o andragogice jako o „*doprovázení člověka při jeho cestě za vzděláním, poznáním a pochopením světa*“.

Pojem andragogika použil dle Palána a Langerera (2008, s. 37) prvně Alexander Kapp v roce 1833. Do českého slovníku jej vnesl mnohem později až Vladimír Jochmann, kdy jím v roce 1990 na olomoucké katedře andragogiky nahradil dříve užívaný pojem „pedagogika dospělých“.

Andragogiku můžeme chápat jako:

- **Vědu o vzdělávání a výchově dospělých a péči o dospělé**, respektující všechny všestranné zvláštnosti dospělé populace a zabývající se jejím rozvojem životní dráhy dospělého člověka.
- **Studijní obor na vysokých školách**, jenž se zaměřuje na rozvoj odborníků v této oblasti. Hlavní činností je koncepční, realizační a řídicí práce.
- **Pole praxe**, tedy konkrétní činnostmi, kterými se andragogika realizuje v praxi (zde patří vzdělávání dospělých, sociální péče a práce, řízení a rozvoj lidských zdrojů ve firmách, kultivace dospělé populace, osvětová činnost, atd.).

Palán s Langerem (2008, s. 37-38) dále rozlišují dva pohledy na chápání pojmu andragogika. V užším pojetí na andragogiku nahlížíme jako na vzdělávání dospělých. V širším pojetí se jedná o tzv. integrální andragogiku. Vzdělávání seniorů spadá právě do integrálního pojetí andragogiky. Integrální andragogika vychází z široké koncepce výchovy a vzdělávání. Nezahrnuje pouze vlastní vzdělávání dospělého jedince, ale také i jeho

rozvoj v nejširším slova smysl, a také především péči o dospělého jedince.

Andragogika v sobě integruje:

- Pohled řady vědních disciplín na dospělého jedince, možnosti jeho rozvoje a uplatnění.
- Životní období dospělého jedince. Zahrnuje v sobě vzdělávání, rozvoj a péči v seniorském věku.
- Zkoumání jevů a procesů, jimž je člověk vystaven v prostředí společenských změn. Zajímá se nejen o profesní dráhu člověka, ale i o dráhu privátní a rodinnou, neboť tyto jsou vzájemně provázány a lze je oddělit jen uměle.

Andragogika dle Jochmanna (1992, s. 17) v širokém pojetí zahrnuje širokou oblast vzdělávání dospělých (školské, mimoškolské, podnikové) a dále širokou oblast edukace (občanská výchova, prevence a výchova práce v oblasti sociálně patologických jevů, podniková výchova, kulturní výchova, atd.). Třetí oblastí je péče, kam můžeme řadit kulturní výchovu, sociální péči a práci, gerontologii, poradenství různého druhu, volný čas, seberealizaci, atd.

K jedné z širokých oblastí integrální andragogiky patří i oblast edukace. S ohledem na to, že se tato práce věnuje seniorům, je důležité popsat i edukaci seniorů.

6 Edukace seniorů

Tato kapitola bude popisovat edukaci seniorů, aby mohlo být přistoupeno ke konkrétnímu výzkumu, který bude právě zaměřen na seniory zapojené do vzdělávací aktivity a jejich strategie a očekávání ve vzdělávacím procesu.

Pojmy edukace seniorů a vzdělávání seniorů budou v této práci používány jako synonyma.

Průcha s Veteškou (2012, s. 274) uvádějí, že v odborném významu je vzdělávání to, co se označuje termínem „edukace“, tj. proces řízeného učení a vyučování, k němuž dochází typicky v edukačním prostředí školy nebo v jiném edukačním prostředí.

Edukace seniorů se jako nový společenský jev začala objevovat v sedmdesátých letech minulého století. Jednalo se o pokrokový fenomén výchovně-vzdělávací praxe, kterým bylo potřeba reagovat na období prvních rozpaků a rozčarování nad odvrácenou tváří důchodového věku jako času zaslouženého odpočinku člověka, který následuje po aktivním pracovním období jeho života (Čornaničová, s. 1998, s. 5).

Změny, k nimž dochází v moderních společnostech, nepovažují Petřková s Čornaničovou (2004, s. 9) za vždy příznivé pro starší generaci. Rozvoj nových technologií, kladení důrazu na ekonomický růst, obraz člověka jako dynamické a kvalifikované pracovní síly - to vše přináší pro starší generaci řadu negativních důsledků. V této souvislosti se objevuje řada otázek, např.:

- Má starší generace v dnešním rychle se měnícím světě vůbec šanci?
- Je schopna přizpůsobit se novým podmínkám?
- Bude schopna podílet se v budoucnosti na ekonomických, politických i kulturních procesech?

Odpovědi na tyto otázky spatřují odborníci ve zvyšování kompetence a produktivity příslušníků starší generace a ve vytváření příležitostí k jejich

dalšímu učení a vzdělávání. Z řady studií totiž vyplývá, že právě edukační aktivity jsou jeden z nejdůležitějších faktorů udržení kvality života seniorů.

Jelikož jsou senioři ohroženou sociální skupinou a edukace jim pomáhá při hledání nových jistot, nového smyslu života a nových postojů k životu, musí se tento fakt promítnout při koncipování a realizaci vzdělávací politiky (Palán, Langer, 2008, s. 64).

Šerák (2009, s. 189) vybízí společnost k podpoře relevantní nabídky vzdělávání pro seniory jako součást integrálního přístupu vyspělé společnosti, od které se očekává, že svým členům zajistí bezpečné a důstojné stárnutí a zároveň jim umožní se plnoprávně zapojit do všech občanských aktivit.

Petrková s Čornaničovou (2004, s. 9) uvádějí konkrétní přínosy edukace seniorů. Edukace v této životní etapě u seniorů přispívá:

- k mobilizaci intelektových a kognitivních funkcí,
- k upevňování fyzického a duševního zdraví,
- k posilování sebedůvěry
- a tím i k životní spokojenosti.

Pro aktivní stárnutí je důležité zachovat především potřebu být nadále aktivní a mít pocit užitečnosti. Odchod do důchodu a s ním související úbytek sociálních kontaktů však znamená omezení aktivity a sníženou možnost komunikace. Ukončením pracovní činnosti ztrácí jedinec svou profesní roli, a tím i svou "funkční identitu". Má roli, která má charakter "nerole", což ho často demoralizuje a snižuje také jeho vlastní hodnotu. Proto jsou tedy edukační aktivity důležitým parametrem sociální pozice zejména pro ty seniory, kteří již nepokračují v pracovní činnosti. Představují pro ně nové zaměstnání (Petrková, Čornaničová, 2004, s. 9-10).

Používání pojmu edukace je mnohem vhodnější než tradiční výraz „výchova a vzdělávání“. V andragogickém, resp. geragogickém významu pokrývá

tento pojem všechny druhy formálního a neformálního vzdělávání včetně vzdělávání dospělých a seniorů (Průcha, Veteška, 2012, s. 85).

Edukace seniorů sleduje podle Petřkové a Čornaničové (2004, s. 64) čtyři základní cíle:

- kultivaci života seniorů a jeho obohacování,
- pochopení vývojových úkolů této životní fáze a usnadnění adaptace na změněný způsob života,
- udržování tělesné i duševní aktivity i v pozdních fázích ontogeneze,
- pomoc při orientaci v dnešním rychle se měnícím světě.

Oblast edukace seniorů je neobyčejně široká a netvoří žádný jednotný a vzájemně provázaný systém. Může mít charakter neprofesního všeobecného seniorského vzdělávání. V takovém případě se nejčastěji jedná například o výuku počítačové gramotnosti, výuku cizích jazyků, trénování paměti apod. Stejně tak ale může mít podobu inovace odborných znalostí a dovedností, kdy je cílem vzdělávání rozvoj nebo udržení kvalifikace s cílem dosáhnout (re)aktivizace seniorů (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 52–53).

Edukační aktivity pro seniory zahrnují dle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 36) nejrůznější programy – od kurzů zaměřených na obnovu nebo prohloubení znalostí a dovedností pro setrvání či (znovu)zapojení se na trh práce (profesní vzdělávání) přes rozvoj dovedností užitečných např. pro dobrovolnické aktivity až po kurzy zaměřené na rozvoj a kultivaci osobnosti účastníků (zájmové vzdělávání).

Vzdělávání seniorů jako samostatná sféra edukace dospělých má společné znaky se zájmovým vzděláváním, jako je např. dobrovolnost, orientace na volný čas, saturace individuálních potřeb, zároveň se ale některými typickými vlastnosti (motivy, cíle, dramaturgie) odlišuje, především výhradním zaměřením na osoby v postrprodukčním věku. Proto nemůžeme

zařazovat vzdělávání seniorů pouze do segmentu zájmového vzdělávání, jak se doposud na odborné úrovni děje. Ačkoli naprostá většina seniorských edukačních aktivit má jistě zájmový a neutilitární charakter, kvůli měnící se demografické situaci získává stále větší význam i další profesní vzdělávání starších osob, např. rekvalifikační a kvalifikační vzdělávání (Šerák, 2009, s. 183).

Edukace seniorů patří dle Petřkové a Čornaničové (2004, s. 10) mezi duchovní a kulturní práva člověka. Její rozvíjení vyžaduje:

- podporu státu,
- vhodnou společenskou atmosféru,
- institucionální systém celoživotního vzdělávání a jeho dostupnost pro jednotlivce u potenciálního nebo aktuálního účastníka edukace v seniorském věku také individuální předpoklady pro účast na edukačních aktivitách,
- poznávací potřeby a touhu po seberealizaci.

6.1 Funkce edukace seniorů

Základní funkce edukace seniorů vymezil již v roce 1979 Livečka (s. 143-144), který rozlišoval:

- **Funkci preventivní**, která pozitivně ovlivňuje kvalitu života seniorů a proces stárnutí, vztahuje se především k výchově ke stáří a ve stáří a k přípravě na stáří. Jedná se o to, aby byla s potřebným předstihem provedena taková výchovná a vzdělávací opatření, která by se měla v různě vzdálené době projevit pozitivními formativními účinky.
- **Funkci anticipační** související především s přípravou a rozhodováním o budoucí životní situaci, například v souvislosti se změnami spojenými s odchodem do penze. Podstatou je určit, které znalosti, dovednosti a názory a obecné způsoby chování si musí

jedinec osvojit, aby svůj vyšší věk prožíval bohatěji a s větší mírou vnitřního uspokojení.

- **Funkci rehabilitační** týkající se udržení a rozvoje duševní aktivity seniorů. Má za cíl znovu obnovení vyváženého stavu pro další postup a existenci člověka.
- **Funkci posilovací**, která je považována za nejvýznamnější. Má posilovat sociální integraci seniorů a týká se podpory jejich aktivního života (jejich zájmů, potřeb a schopností). Cílem je, aby staří lidé zůstali i nejpozdějším věku svého života v aktivních a živých komunikacích se svým okolím a jeho prostřednictvím i s celou společností.

Funkce edukace seniorů rozděluje Haškovcová (2010, s. 129) i podle jiných kategorií, například podle primárního zaměření na některé osobnostní stránky účastníka vzdělávání. Jedná se o:

- **Vzdělávací funkce** – získávání poznatků, informací, zkušeností, osvojování si dovedností.
- **Kulturně-kultivační funkce** – rozvoj osobnosti v oblastech uměleckých, kulturních a pohybových.
- **Sociálně-psychologické funkce** – oblast sociálních vztahů, psychického rozvoje, cílená aktivita.

Podle specifického zaměření edukace konkretizují Petřková s Čornaničovou (2004, s. 64–65) možné funkce edukace následovně:

- **Preventivní funkce** – vzdělávací aktivity, které jsou prováděny v určitém předstihu a pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a kvalitu života ve stáří.
- **Anticipační funkce** – pozitivní připravenost na změny ve stylu života, hlavně při odchodu do důchodu.
- **Rehabilitační funkce** – znovuoobnovování a udržování fyzických a duševních sil, zachování praktické soběstačnosti.

- **Adaptační funkce** – zabezpečení rovnováhy mezi organismem člověka a prostředím, v němž žije.
- **Posilovací** (stimulační) funkce – rozvoj a kultivace zájmů, potřeb a schopností.
- **Komunikační funkce** – komunikace s okolím, potažmo i s celou společností.
- **Kompenzační funkce** – vzdělávací aktivity kompenzující úbytek sociálních kontaktů a ztrátu profesní role.
- **Aktivizační funkce** – přispívá k začlenění do současné společnosti a k pocitu životní spokojenosti.
- **Relaxační funkce** – kultivované trávení volného času vedoucí k vnitřní harmonii člověka.
- **Funkce mezigeneračního porozumění** – prohloubení porozumění mezi generacemi a prevence řešení mezigeneračního napětí.

Edukačním aktivitám přisuzují Špatenková se Smékalovou (2015, s. 38) nezanedbatelnou roli. Seniorům mohou mnoho přinést. Mohou být nejen jedním z významných způsobů hledání životních hodnot a kvalitním trávením volného času seniorů, ale i efektivním prostředkem rozvoje osobnosti a navýšení kulturního kapitálu, příležitostí k seberealizaci, a v neposlední řadě mohou vést ke zvýšení sebevědomí. Zvyšují adaptabilitu seniorů a napomáhají jim ke snadnějšímu zvládnutí nejrůznějších společenských změn včetně moderních komunikačních a informačních technologií. Účast na vzdělávání stimuluje občanské aktivity, zabraňuje sociálnímu vyloučení seniorů a má pozitivní vliv na zdraví.

6.2 Zásady edukace seniorů

Ve vzdělávacím procesu seniorů musí být dodrženy určité zásady edukace (Gracová in Krystoň, Šerák, Tomczyk, 2014, s. 18 – 22). Za nejdůležitější považujeme **zásadu lidskosti**, tato se orientuje na osobnost vzdělávaného,

jeho lidskou individualitu, s právem na vlastní rozhodování a vlastní rozvoj. Je podpořen morální aspekt, úcta, vzájemný respekt, komunikace a rovnost ve výchově a vzdělávání seniorů. Důležité složky této zásady tvoří empatie, umění naslouchat, podpora seniorů, důvěra ve spolupráci, zvládání konfliktů či prosociální chování. Pod prosociálním chováním si můžeme představit pomáhání, spolupráci, utěšování, obětování, kooperaci nebo i starost o blaho jiných. V této zásadě jsou akceptovány tělesné, psychické a sociální změny v životě seniorů.

Dále zde patří **zásada vědeckosti**, jelikož všechny zprostředkované informace musí být ve shodě s vědou, vědeckým poznáním z dané oblasti a musí být pravdivé. Je nutné neustálé osvojování a rozvíjení poznatků na bázi současného vědeckého poznání. Důležité je důkladné poznání teorie, která se aplikuje ve vědecké činnosti, v přenosu vědomostí a rozvíjení schopností.

Zásada přiměřenosti se týká každého konání pracovníků v oblasti výchovy a vzdělávání. Problémy se musí vysvětlovat přiměřeně věku, individuálním zvláštnostem a schopnostem daného člověka. Obsah, rozsah a metody použité ve vzdělávání musí být přiměřené k biologickým a psychologickým schopnostem. Musí se brát do úvahy tyto ukazatele a jejich vzájemný vztah – kdo uskutečňuje vzdělávání, jaký zvolí obsah, pro koho je vzdělávání určeno, jaké prostředky má vzdělavatel k dispozici, jaký je jeho cíl, jaký způsob na dosažení cíle zvolí a kdy uskuteční vzdělávání. Pro dosažení stanoveného cíle je důležitý i promyšlený projev v souladu se zásadami výchovy a vzdělávání, např. používání spisovného jazyka, bez použití vulgarismů, vyjadřování v kratších srozumitelných větách, vyvarování se cizích odborných výrazů, dbání na tempo řeči a adekvátní hlasitost při projevu, udržování očního kontaktu, ověřování reakcí účastníků vzdělávání. Spadá zde dále oblast verbální a neverbální komunikace. Musíme vědět, na koho se bude edukace zaměřovat, komu se bude přednášet. Obsah, rozsah a způsob podání musí korespondovat se stupněm tělesného, psychického a citového rozvoje účastníků edukace. Pro lektora jsou pro úspěšnou

edukaci důležité nejen odborné znalosti a vědomosti z oboru, který přednáší, ale i základní vědomosti z oblasti andragogiky.

Zásada soustavnosti vyžaduje předávání informací a návyků postupně, logicky, uspořádaně a systematicky tak, aby edukace probíhala v ucelené sestavě pro jednotlivce i skupiny. Tento ucelený systém je dlouhodobý a složitý proces, který souvisí s celoživotním vzděláváním člověka od nejútlejšího věku až do období stáří.

Zásada aktivity a angažovanosti spočívá v tom, že má vzdělavatel působit tak, aby pozitivně motivoval aktivitu všech zúčastněných, kteří budou zároveň aktivními spolutvůrci získávání informací. Aktivita účastníků vzdělávání znamená vyšší efektivnost osvojovaných vědomostí, jejich lepší zapamatování a transformaci do postojů a konání.

Jako poslední zde můžeme najít i **zásadu motivace**, jelikož účastník vzdělávání musí být motivovaný a aktivní, aby hledal poznatky, objevoval je samostatnou, aktivní, uvědomělou, tvořivou a poznávací prací. Motivace seniorů k edukaci se utváří na základě jejich zájmů, je podněcována jak z vnějšího, tak i vnitřního prostředí.

Výše uvedené zásady edukace nesmí být ve vzdělávacím procesu opomíjeny. Jsou nepostradatelné v rámci výchovného působení na seniory. Jelikož se v praktické části diplomové práce zaměřím na motivaci seniorů ke vzdělávání, považuji za důležité se touto oblastí zabývat blíže.

7 Motivace seniorů ke vzdělávání

Společnost si často klade otázku, proč se lidé chovají tak, jak se chovají. V případě této práce jde i o hledání odpovědi na to, jaké jsou motivace seniorů ke studiu. Abychom porozuměli konkrétním motivům, je nutné si nejdříve vysvětlit samotný pojem motivace. Nakonečný (1996, s. 27) jej definuje následovně: *„Motivace je proces iniciovaný výchozím motivačním stavem, v jehož obsahu se odráží nějaký deficit ve fyzickém či sociálním bytí jedince, a směřující k odstranění tohoto deficitu, které je prožíváno jako určitý druh uspokojení. Výchozí motivační stav charakterizovaný nějakým deficitem lze označit jako potřebu: něco potřebovat znamená mít nedostatek něčeho, resp. udržovat takový stav věcí, který je nezbytný k udržování bezporuchového fyzického či sociálního fungování. Smyslem chování je pak udržování tohoto stavu, resp. jeho obnova, když došlo k jeho narušení“.*

Motivace bývá také definována jako *„zdroj, z něhož vychází naše jednání a jehož prostřednictvím lze toto jednání vysvětlit“* (Rabušicová, Rabušic a Šed'ová, 2008, s. 97).

Klevetová s Dlabalovou (2008, s. 35) uvádí, že *„motivace je hybnou pákou lidského chování, která nás nutí uspokojovat své vlastní potřeby“.*

Právě na motivaci záleží, zda vůbec senior do vzdělávacího procesu vstoupí, zda v něm bude pokračovat, nebo ho ukončí. Edukace v období stáří má své specifikum, to spočívá především v tom, že na seniory není vyvíjen tlak na získání kvalifikace ani na její zvyšování. V případě edukace seniorů je **vnější motivace** minimální. Na druhé straně nabývá na významu **vnitřní motivace**, vycházející z vlastních pohnutek daného jedince. Vzdělávání je totiž v seniorském období dobrovolná aktivita a její účastník si sám a svobodně volí i obsahové zaměření vzdělávání (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 72).

Hartl (1999, s. 134) vnitřní motivaci pokládá za nejhodnotnější pro učení. Na rozvoj vnitřní motivace k učení má vliv výsledek předchozího učení, proto by tedy předchozí zkušenost seniorů s učením a vzděláváním měla být pozitivní. Učení musí mít pro seniora zároveň i obrovský význam, jinak mu nebude stát za to, aby mu věnoval svoji námahu a čas. Protože „*i pro nejnadanějšího učícího se je učení těžká práce*“ (Hartl, 1999, s. 134).

Účastníky vzdělávání se dospělí, potažmo senioři, stávají nikoliv ne kvůli povinnosti navštěvovat vzdělávací instituci, ale na základě své osobní volby. Ta vyplývá ze životní situace člověka. Vzdělání se u seniorů nemůže uskutečňovat z donucení, ale z vlastní potřeby. U dětí jsou potřeby dány vývojem, ale dospělý jedinec si je uvědomuje vzhledem ke své životní situaci (Kotásek, Škoda, 1966, s. 19).

Studijní motivace se zvyrazňuje, jestliže člověk vnímá jednoznačný smysl a cíl vzdělávacího procesu, sledává jednoznačnou návaznost na stávající stav vědomostí, znalostí a dovedností. Je-li hodnocen a informován o svém studijním výkonu. Dochází-li k uspokojování jeho potřeb, prožívá-li společenský nebo vnitřní úspěch (Palán, 1997, s. 72).

Podle Livečky (1979) je důležité seniory průběžně podporovat v setrvání, případně v dalším zapojení do vzdělávacího procesu. Organizátoři edukačních aktivit musí pro seniory vytvářet vhodné posilující a motivační situace.

Motivy ke vzdělávání mohou být různé. Můžeme mezi ně počítat touhu po sociálním uznání a prestiži, získání uznání příbuzných a známých, zvědavost, použitelnost naučeného při řešení problému. Motivy se začínají vyvíjet již v rané socializaci a jsou výsledkem učení a zkušeností s tímto učením. Motivy mají také vždy sociální zázemí, kdy dochází k různorodosti v motivaci lidí z různých sociálních vrstev (Beneš, 2008, s. 83).

Motiv jako pohnutka, příčina činnosti nebo jednání člověka zaměřená na uspokojení potřeby, má dle Hartla (1999, s. 136) svůj směr a cíl, trvalost a intenzitu. Vychází z podnětů vnitřních, vědomých, bezděčných, podvědomých nebo vnějších. Motivy bývají různě klasifikovány. Například se jedná o klasifikaci motivace na vnitřní a vnější, rozdělení motivace podle zisku, který učení učícímu se přináší a ve třetí skupině podle Hartla (1999, s. 136) Löwe rozlišuje motivaci na habituální a aktuální. Pojem motivace používá jako synonymum k pojmu postoj. Habituální znamená velmi trvalý kladný nebo naopak záporný vztah člověka k učení. Opakem je aktuální motivace, která znamená okamžitý souhrn motivů. Tato motivace vzniká jako důsledek vnějších a vnitřních podnětů. Například snaha získat řidičský průkaz, obsahuje aktuální motivaci složenou z vnitřní touhy řídit auto, vnější nutností podrobit se zkoušce, může také dočasně převýšit motivaci habituální, která se projevuje nechutí k jakémukoliv učení.

Jak již bylo zmíněno, senioři jsou značně heterogenní skupina. Navzájem se velmi odlišují ve své zdatnosti, životních podmínkách, potřebách a nárocích. Jediné, co je spojuje, je účast na vzdělávání. Motivace ke vzdělávání se u nich však liší.

Beneš (2008, s. 90) uvádí, že motivem ke vzdělávání u věkové kategorie seniorů je často:

- touha po sociálních kontaktech,
- snaha najít smysl života ve vědomí vlastní konečnosti,
- zvládání tělesných, psychických a sociálních změn,
- udržování vlastních sil.

Nejčastějším důvodem, a vlastně i odpovědí na otázku, proč starší lidé studují, je, aby si splnili svá dávná přání, aby dávali svému životu smysl, a také aby si zvýšili sebevědomí (Schmidt, 1997, s. 45).

Šerák (2009, s. 193–194) připouští, že motivy starších lidí pro další vzdělávání jsou skutečně rozmanité. Může to být udržení psychické

a sociální aktivity, snížení pocitu osamocení, sociální integrace, udržování soběstačnosti, naplnění osobních zájmů nebo uskutečnění toho, co lidé dříve nestihli. Nesmíme zapomenout ani na to, že vzdělávání v tomto životním období je ovlivněno především zkušenostmi a zájmy vzdělávající se osoby. Dominantním motivem je především snaha věnovat se oboru, o který jedinec projevoval zájem již v minulosti.

Dle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 73) to však nemusí platit vždy. Senior může mít někdy potřebu kompenzovat doposud opomíjené obory či oblasti. Chce se naopak věnovat něčemu jinému, než čemu se věnoval celý svůj dosavadní život.

Palán s Langerem (2008, s. 67) shrnují motivaci seniorů z hlediska jejich potřeb do třech okruhů. Motivaci mohou způsobovat především tyto potřeby:

- **vzdělávací potřeby** (získání poznatků a informací),
- **sociální potřeby** (potřeba kontaktu, rozšiřování sociálních sítí),
- **potřeba seberealizace** (člověk se po odchodu ze zaměstnání může cítit bezvýznamný a zbytečný, proto si musí najít nový způsob své seberealizace).

Špatenková se Smékalovou (2015, s. 74) uvádí, „že *motivací k edukaci seniorů jsou potřeby:*

- *kognitivní (rozšíření a doplnění poznatků, zájmy);*
- *sociální (kontakt s vrstevníky, potřeba společenství);*
- *aktivity (smysluplná činnost, potřeba užitečnosti);*
- *kompenzace nedostatků (intelektuálních i emocionálních);*
- *seberealizace (jde o potvrzování vlastní identity)“.*

Tomczyk podotýká (2015, s. 186), že otázka motivování je odvislá s úspěchem, jelikož právě tento faktor patří k nejdůležitějším stimulům. Seniori jsou k pokračování ve vzdělávání motivováni pocitem dosažení stanovených cílů. Tento klíčový faktor podmiňuje další edukační aktivity.

Pro dosažení pokroků jako součásti motivačního procesu je stěžejní podpora ze strany rodiny jako primární sociální skupiny, která by měla vnímat a chválit úspěchy seniora při vzdělávacím procesu.

V životě seniora má rodina nenahraditelnou funkci. Harmonický a poklidný domov totiž příznivě ovlivňuje biologickou, psychickou, ale i sociální rovnováhu seniorů. Pro mnoho lidí je rodina stále uznávanou hodnotou a staří lidé si jí váží, má pro ně významnou hodnotu. Rodina pro ně plní funkci citového a sociálního zázemí, zabezpečuje morální i materiální blahobyt, přispívá jedincům k udržení zdraví a k jejich autonomii. Rodina seniorům poskytuje zabezpečení ekonomické a sociální, pokud je taková potřeba. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 54).

Connidis se ve svém díle *Family Ties and Aging* (2009) věnuje rodinným vazbám a stárnutí. Podle ní ve stáří vrcholí potřeba rodinných vazeb mezi generacemi (2009, p. 3).

Petřková s Čornaničovou (2004, s. 54) dle Bengtsona rozlišují šest dimenzí solidarity, které nám vyjadřují soudržnost a podporu mezi jednotlivými generacemi. První dimenzí je emoční vztah mezi rodiči a dětmi, druhou je frekvence, forma setkávání a kontaktů. Další dimenzí je míra hodnotového souhlasu mezi jednotlivými generacemi, výpomoc a podpora na obou stranách. Pátou dimenzí je vědomí závazků a povinností. Poslední dimenzí solidarity je typ a struktura soužití v rodině. Mezigenerační solidarita, která je vyjádřena blízkostí vztahů, četností vzájemných kontaktů a také výpomocí s bydlením, se může postupem času změnit i ve zdroj nedorozumění a konfliktů. Důležité jsou povahové vlastnosti jednotlivých aktérů, aby k podobným nedorozuměním nedocházelo.

Rolí rodiny se zabýval již Livečeka (1979, s. 94), který tvrdil, že vlastní rodina, především manželský partner a děti, zůstávají hlavním společenských a citovým zázemím seniorů.

S jeho názorem, i když byl již předložen před mnoha lety, se ztotožňuji. Rodina v životě seniorů zaujímá nepostradatelné místo a může jim být oporou i při edukačních aktivitách.

Senioři nejsou ke vzdělávání jen motivováni. V cestě za úspěchem jim stojí i spousta překážek a bariér, které musí překonávat. Tyto nástrahy budou přiblíženy v následující kapitole. Zařazení této problematiky je důležité, jelikož v empirické části budou bariéry zkoumány.

8 Bariéry ve vzdělávání seniorů

Při realizaci edukačních aktivit pro seniory se organizátoři musí vyrovnat s celou řadou bariér, kterými se zabývá ve svém díle Edukace seniorů Špatenková se Smékalovou (2015, s. 80). Bariéry nesouvisí pouze s involučními procesy ve stáří (jedná se např. o zrakové a sluchové problémy účastníků vzdělávání – biologické změny ve stáří již byly v práci dříve přiblíženy). Zapojení do edukačních aktivit vyžaduje od účastníků investice, a to nejen ve formě mentální energie. S ohledem na různorodost edukačních programů se množství a charakter těchto investic se liší. Motivace, stimulace, podpora a další faktory, které determinují učení, mohou být u různých seniorů rozdílné. Efektivní edukace seniorů je tak komplikována řadou bariér, které mohou negativně ovlivňovat průběh a výsledky vzdělávání.

Tyto bariéry dělí Petřková (2006, s. 22) podle jejich povahy na **psychologické, andragogické a organizační**. K zábranám **psychologické povahy** můžeme zařadit nedostatečnou motivaci, která může být ovlivněna negativními zkušenostmi, které účastníci získali v průběhu předchozího vzdělávání. Následně u nich vznikl negativní postoj k učení. Z dalších psychologických bariér, které brání seniorům vstoupit do vzdělávací situace a setrvat v ní, patří např. obavy ze snížené schopnosti učit či z nízkého sebepojetí, které bývá důsledkem neúspěchu při učení v období dětství a mládí. Účastníci mohou dále prožívat strach z neznámé a nové situace vzdělávání, z náročnosti požadavků či z rozsahu učebních informací a jejich složitosti. Často se také obávají negativního přístupu ke své osobě ze strany vzdělavatelů, organizátorů vzdělávacích akcí a ostatních účastníků (bojí se např. ztráty prestiže, kritiky, mají strach z konkurence, z toho, že nebude přihlíženo ke zvláštnostem jejich stylů poznávání a učení). Negativně může působit také i menší stabilita osobnosti. Z **andragogických příčin** zde patří kromě intervalu od posledního systematického vzdělávání, nedostatku předchozích vědomostí, charakteru učiva a osobnosti vzdělavatele i typ

absolvované školy, kvalitu výuky i způsob hodnocení a zkoušení. Vlivy a podmínky **organizační povahy** jsou spojeny se samotnou nabídkou vzdělávacích aktivit, tedy s jejím obsahem, kvalitou, administrativním zajištěním časovým harmonogramem, vhodným výběrem místa a prostoru pro vzdělávání seniorů, atd.

Tyto bariéry Špatenková se Smékalovou (2015, s. 80-81) ještě doplňují o překážky **informační a situační**. **Informační bariéry** spočívají především v nemožnosti či neschopnosti seniorů vyhledat si relevantní informace o příležitostech ke studiu, stejně jako informace potřebné pro samotné studium. **Situační bariéry** plynou z aktuálního kontextu a životní situace jedince, ve které se senior nachází. Může se jednat o nedostatek finančních prostředků na výdaje spojené se vzděláváním (např. výše poplatku za studium, výdaje na cestovné, náklady za učebnice, atd.), nedostatek času (např. v důsledku péče o nemocného partnera, vnoučata, rodiče, atd.) a vůbec překonávání osobních a rodinných, geografických či jiných překážek v účasti ve vzdělávání (osobní zdravotní stav, velká vzdálenost, špatná dostupnost místa konání výuky, komplikovaná či chybějící dopravní obslužnost, atd.).

9 Senioři ve vzdělávací instituci

9.1 Stanovení výzkumného cíle, dílčí cíle a metody šetření

Hlavní cíl

Hlavním cílem je popsat strategie seniorů na Univerzitě třetího věku v Bruntále.

Dílčí cíle

1. Zjistit, co očekávali senioři od vzdělávání.
2. Zjistit, jak vnímají proces vzdělávání seniorů jejich partneři, děti, a vnoučata.
3. Na základě zjištěných poznatků z analýz rozhovorů, přímého pozorování a výše uvedených dílčích cílů, posoudit vzdělávání seniorů na Univerzitě třetího věku v Bruntále.
4. Vyhodnotit třináct případových studií procesu vzdělávání seniorů v Bruntále a provést k nim diskusi.

Metody šetření a výběr do vzorku

Pro analýzu strategií, které volí senioři ve vzdělávacím procesu, byl zvolen kvalitativní výzkum. Jako techniky výzkumu byly použity strukturované rozhovory a přímé pozorování. Po konzultaci s koordinátorkou Univerzity třetího věku v Bruntále mi bylo umožněno se přímo zúčastnit vzdělávacího procesu se seniory. Společně se seniory jsem navštěvovala přednášky určené pro první ročník studia, probíhající v letním semestru školního roku 2015/2016. Senioři byli seznámeni s pravým důvodem mé účasti. Tento postup jsem zvolila z důvodu toho, že sama do věkové kategorie senior nespádám a má přítomnost při přednáškách by vyvolala mnohé dotazy a zbytečné dohady seniorů. Díky mé účasti při přednáškách jsem mohla provádět přímé pozorování. Strukturované rozhovory jsem prováděla se seniory vždy před zahájením přednášek, po jejich ukončení, ale také i

o přestávkách během jednotlivých přednášek. Rozhovory se seniory byly zaměřeny na jejich strategie ve vzdělávacím procesu a vnímání procesu vzdělávání ze strany jejich partnerů a dalších příbuzných. Dále byly strukturované rozhovory orientovány na očekávání seniorů ve vztahu k procesu vzdělávání, jestli vnímají nějaké bariéry při vzdělávání.

Kritéria pro rozhovory byla nastavena na základě teoretického ukotvení. První kritérium bylo vztaženo na respondenty z řad seniorů a jejich důvod zapojení se do studia. Předpokladem je, že senioři od studia očekávají uspokojení svých vzdělávacích potřeb (získání poznatků a informací), dále naplnění sociálních potřeb (mít kontakt s ostatními a rozšiřování sociálních sítí) a dále i seberealizaci. Druhé kritérium bylo spojeno s rodinou respondentů, tedy zda je rodina ve studiu podporuje. Je důležité, aby měli senioři podporu ke svému vzdělávání ze svého nejbližšího okolí a mohli se v této oblasti realizovat. Třetím kritériem byla motivace seniorů k učení. Pro pozitivní hodnocení vzdělávání seniorů je předpokladem vnitřní motivace. Byly také zjišťovány bariéry, které mohou mít negativní dopad na zapojení seniorů do vzdělávacího procesu. Z teoretické části vyplynulo, že průběh vzdělávání seniorů je ovlivněn bariérami informačními, situačními, psychologickými, andragogickými a organizačními.

Strukturovaný rozhovor tvoří jedenáct otázek, které jsou uvedeny v příloze č. 1. Ty tvoří kostru pro jednotlivé případové studie. S každým respondentem byl rozhovor veden zhruba deset minut.

Popis výzkumného vzorku

Do výzkumného vzorku byli vybráni senioři, kteří se účastní vzdělávacího procesu na Univerzitě třetího věku v Bruntále. Konkrétně se jednalo o studenty prvního ročníku.

Představení Univerzity třetího věku v Bruntále

Univerzita třetího věku je realizována pod záštitou Mendelu v Brně ve spolupráci se Střední průmyslovou školou a Obchodní akademií Bruntál. Univerzita třetího věku je konkrétní formou celoživotního vzdělávání a je uskutečňována v souladu s dlouhodobým záměrem Mendelu v Brně. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně je řádným členem Asociace univerzit třetího věku ČR.

Univerzita třetího věku v Bruntále je koncipována jako cyklus přednášek a seminářů z různých oblastí života společnosti. Přednášky obsahují i témata klíčových oborů všech fakult Mendelu v Brně, tj. Agronomické fakulty, Fakulty regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Lesnické a dřevařské fakulty, Provozně ekonomické fakulty a Zahradnické fakulty. Přednášky a semináře probíhají ve výukovém období jednotlivých semestrů (10 týdnů v období říjen až prosinec a 10 týdnů v období únor až duben), a to 1 x týdně vždy od 15:00 hodin do 17:30 hodin. Přednášky a semináře vedou pedagogové ze Střední průmyslové školy a Obchodní akademie v Bruntále, přednášející z řad významných osobností a odborníků působících v regionu a v neposlední řadě i hostující odborníci přímo z Mendelu v Brně. Organizačně a administrativně Univerzitu třetího věku zajišťují Institut celoživotního vzdělávání na Mendelu v Brně a Střední průmyslová škola a Obchodní akademie v Bruntále. Garankou a koordinátorkou Univerzity třetího věku v Bruntále je paní Ing. Barbora Friedlová, Ph.D.

Kromě přednášek je pro posluchače U3V připravena celá řada dalších aktivit, jako jsou např. exkurze a další akce.

V letošním školním roce 2015/2016 je otevřen první a třetí ročník. Studenti mají možnost si vyposlechnout tyto přednášky:

- **Rozvoj lázeňství na Jesenicku**
- **Dobrovolníkem v Malém Tibetu**

- **Strašák jménem káva**
- **Moderní strojní výroba**
- **Mít babičku a dědečka je dar**
- **Lesní školkařství a obnova lesních porostů**
- **Tajemství paměti**
- **Pohyb možný v každém věku**
- **Sexualita**
- **Současná česká literatura**
- **Historie Města Bruntál (pověsti, zajímavosti, významní rodáci)**
- **První pomoc**
- **Záchranná služba MSK**
- **Mezilidské vztahy**
- **Virtuální realita**
- **Stopy divoce žijících zvířat**
- **Jak vzniká katastrální mapa**
- **Vývoj a historie tiskáren a knihoven**
- **Ekonomika dnešní doby - Česká republika a euro**
- **Smutné konce českých prezidentů**
- **Myslivost**
- **Island**
- **Koření k dobrému vaření**
- **Měření**
- **Co ta má paměť?**
- **Světová náboženství**
- **Východní náboženství**
- **Světové dějiny**
- **Německý řád**
- **Evoluce**
- **Péče o zdraví a rehabilitační techniky**
- **Významné literární osobnosti a jejich tvorba**

Ke studiu univerzity třetího věku v Bruntále mohou být přijati občané České republiky starší padesáti let s minimálně středoškolským vzděláním. Je nutné také uhradit administrativní poplatek ve výši 650,- Kč za daný semestr. Studium je tříleté. K úspěšnému ukončení ročníku je nutná účast nejméně na 60 % přednášek. K evidenci výuky slouží „průkaz posluchače“, který je studentům univerzity předán při slavnostní imatrikulaci v aule Mendelu v Brně u příležitosti zahájení studia. Úspěšným absolventům studia je slavnostně předáno „Osvědčení“ o absolvování Univerzity třetího věku v Bruntále.

9.2 Případové studie: deskripce analyzovaných případů

Cílovou skupinou bylo třináct studentů prvního ročníku Univerzity třetího věku v Bruntále, mužů i žen, spadajících do vývojové fáze senior. Na základě vedených rozhovorů s těmito studenty a přímého pozorování bylo vytvořeno třináct případových studií.

9.2.1 Paní Marta 1

62 let, vdaná, 3 synové, 5 vnoučat

Starobní důchodce

Vysokoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Martou 1

Paní Marta 1 uvedla, že má šedesát dva let. Je vdaná, má tři syny a pět vnoučat. Má vysokoškolské vzdělání se specializací na podnikání a životní prostředí. Již je ve starobním důchodu. Léta pracovala v oblasti potravinářství. V padesáti letech začala studovat vysokou školu podnikání a její manžel tehdy začal navštěvovat Univerzitu třetího věku v Bruntále. To se o možnosti studovat Univerzitu třetího věku dozvěděla poprvé. Když

sama dokončila vysokou školu, chtěla pokračovat v nastaveném režimu ze školy a na internetu si našla, že je možné stále studovat Univerzitu třetího věku v Bruntále. Proto se zde přihlásila. Paní Marta 1 sdělila, že se pro studium rozhodla, protože se jí líbila zajímavá témata, kdy se může něco nového dozvědět. Také zjistila, že se mnoho lidí z jejího okolí chystalo zapojit do vzdělávacího procesu. Uvedla, že „je to o tom setkávání těch lidí“. Studium jí přineslo rozšíření obzorů i nové sociální kontakty. Ona se se svými spolužáky setkává i mimo školu, organizovali např. kloboukový majáles. Studium se jí líbí, dle jejího názoru je to potřebné. „Protože sedět můžu doma kdykoli. Jsem ráda, že jsem mezi lidmi.“ Je spokojená i s výběrem přednášek. I ona sama se aktivně zapojila do chodu univerzity, připravila si pro ostatní studenty přednášky např. na téma koření či čokoláda, plánuje ještě povídání o chlebu. „Já tím studiem vlastně žiju.“ Ráda by ve studiu pokračovala, nyní je v prvním ročníku. Univerzitu navštěvuje již počtvrté. Paní Marta 1 má podporu ve studiu od svého manžela. Ten v minulosti univerzitu taktéž studoval. Předává mu i materiály k zajímavým přednáškám a společně se o tom baví. Děti ji ve studiu taktéž podporují a respektují, že chodí do školy. Ví, že je velmi aktivní.

Zodpovězení dílčích cílů v první případové studii

1. Paní Marta 1 je při studiu velmi aktivní, sama dokonce lektoruje přednášky na univerzitě a aktivně se zapojuje do chodu univerzity. Její přednáška na téma koření měla velký úspěch. Další účastníky studia informuje o kulturních akcích, které by mohli společně navštívit. Paní Marta 1 se přihlásila do studia s očekáváním toho, že se něco nového dozví, nadechla ji zajímavá témata. A také zjistila, že se ke studiu zapsali i její známí. Paní Martě nevádí poplatek za studium, nebere ho jako limitující pro své studium, a to i přesto, že se stále zvyšuje.

2. Paní Marta 1 je vdaná, má děti i vnoučata. Ze strany rodinných příslušníků je podporována. Manžel má o jejím studiu představu, sám v minulosti univerzitu studoval. Společně s paní Martou debatuje nad

zajímavými tématy. Děti mají povědomí o studiu své mámy. Paní Marta 1 je informuje, když jede např. do Brna na promoci.

3. Analýzou rozhovorů a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, je úspěšný. Paní Marta 1 navázala nové kontakty, její síť sociálních vztahů se rozšířila. Dostalo se jí i nových informací. Sama se ocitla i v roli lektora a v této oblasti rozvinula své dovednosti. Vynaložené finance na studium nepovažuje za překážku, která by měla vliv na její zapojení do vzdělávacího procesu. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.2 Paní Otýlie

61 let, rozvedená, 3 synové, 5 vnoučat

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání s maturitou

Analýza rozhovoru s paní Otýlí

Paní Otýlii je šedesát jedna let, je rozvedená, má tři syny a pět vnoučat. Již je ve starobním důchodu. Má středoškolské vzdělání s maturitou. O studiu se dozvěděla od své kamarádky, tato možnost zapojení do vzdělávacího procesu ji nadchla, tak se rozhodla přihlásit. Přihlášku si stáhla z internetu. Začala se vzdělávat, protože se chtěla dozvědět něco nového. Školu navštěvuje společně se svou kamarádkou. Již zde chodí potřetí. Ke svému studiu uvedla, že „je úžasné, protože se zde dozvím všechno, co ještě nevím a nevím toho čím dál víc“. Má radost, že se setkává s lidmi. Rozvíjí se i její znalosti. A jelikož už chodí potřetí, tak si látku opakuje. Paní Otýlie připouští, že ještě vše na světě nezná. Je spokojena s místem i časem výuky, svůj ostatní program tomu podřídila. Možnost vzdělávání si velmi pochvaluje.

Zodpovězení dílčích cílů v druhé případové studii

1. Paní Otýlie se do výuky aktivně zapojovala. Kladla přednášejícím dotazy. Přihlásila se sama poté, co jí o možnosti tohoto studia informovala kamarádka. Je spokojena s místem a časem výuky. Mrzí ji však, že jim kvůli financím zrušili výlet. O finanční stránce jako bariéře se nezmínila. Neuvedla, že nemá dostatek peněz na semestrální poplatek. Studium jí přináší nejenom nové poznatky, ale i rozvoj sociálních kontaktů.
2. Paní Otýlie je rozvedená. Nemá partnera. Psychicky ji podporují jak děti, tak i vnoučata. Podporu nalézá i u svých kamarádek.
3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, je úspěšný. Paní Otýlie rozšířila svou síť sociálních kontaktů. Obohatila se i o nové poznatky. Je spokojená s výukou, jejím nastavením, intenzitou, místem konání. Co ji však mrzí je, že jim škola z důvodu financí zrušila výlet. Ale optimisticky si myslí, že se spolužáky vymyslí jinou aktivitu. Neví ještě, zda bude pokračovat ve studiu, podle svého aktuálního zdravotního stavu. Školu navštěvuje už potřetí. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.3 Paní Eva

64 let, vdaná, 3 dcery, 6 vnoučat

Starobní důchodce

Vysokoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Evou

Paní Eva při rozhovoru sdělila, že jí je šedesát čtyři let, je vdaná, má tři dcery a šest vnoučat. Již je ve starobním důchodu. Její vzdělání je vysokoškolské. O možnosti studia ji informovala kamarádka z práce. Přednášky se jí zalíbily, proto se rozhodla přihlásit. Oceňuje, že je mezi lidmi a dozví se něco nového. Není ve studiu nováčkem, již studuje

podruhé. Rozšiřuje si obzory ve všech směrech. Je ráda i za prostřídání svého sociálního prostředí, nemusí být stále jen s manželem. Pokud jí bude sloužit zdraví, tak chce ve studiu pokračovat. Má podporu ze strany rodiny. Manžel by s ní chodil taky, ale v době výuky má již jiný program. Děti a vnoučata ji znají jako celoživotní studentku. Kamarádky se sice diví, proč ve svém věku stále studuje, ale paní Eva uvedla, že „od studia se odradit nenechám, prostě to k tomu životu patří“. Je spokojená s organizací. Nevidí problém v placení školného.

Zodpovězení dílčích cílů v třetí případové studii

1. Paní Eva se nebála vystoupit během výuky se svými dotazy. Ke studiu se přihlásila poté, co ji o nabídce informovala její kamarádka. Zalíbily se jí přednášky. Rozšiřuje si nové obzory v oblastech, které dříve neznala, např. o lesích a polnostech. Navázala nové sociální kontakty. To po odchodu do důchodu oceňuje. Je spokojená s organizací výuky. Není pro ni bariérou placení školného.
2. Manžel ji ve studiu podporuje, rád bych chodil s ní. V době výuky má už jiné aktivity. Přednášky s manželem probírá, zajímá ho to. Vnoučata a děti u ní pozorují, že se učí po celý život.
3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, seniorky, lze označit jako pozitivní. Vzdělávání je vnímáno ze strany respondentky jako přínosné, vidí v něm pozitiva. Již studuje podruhé. Při studiu si rozšířila nejen nové obzory, ale navázala i nové sociální kontakty. Motivace ke studiu je vnitřní.

9.2.4 Paní Božena

65 let, vdaná, 2 děti

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Boženou

Paní Božena o sobě sdělila, že jí je šedesát pět let. Je vdaná, má dvě děti, vnoučata nemá. Vystudovala Obchodní akademii v Rýmařově. V současné době je již ve starobním důchodu. O možnosti studia se dozvěděla z tisku. Velmi se jí to zalíbilo, protože si chtěla rozšířit své obzory. Dle ní je nutné, aby se vzdělávala. Podle jejího sdělení „nemůže člověk doma zůstat jenom tak a zakrňt.“ Studium jí přináší nové poznatky a setkávání s dalšími lidmi. Již studuje podruhé. Pokud jí bude sloužit zdraví, ráda by ve studiu pokračovala. Podporu má i od svých nejbližších, jak ze strany manžela, tak i dětí. Překážku vnímá v tom, že s ostatními nemůže chodit např. na různé výlety, protože doma pečuje o nemocnou maminku. Ale pravidelné čtvrtěční setkávání si ujít nenechá.

Zodpovězení dílčích cílů ve čtvrté případové studii

1. Paní Božena očekávala od studia nové poznatky. Toto zde získala, zároveň se rozšířila i její síť sociálních kontaktů, seznámila se s novými lidmi. Zde se jí líbí široká nabídka přednášek z různorodých okruhů. Nabídka studia ji natolik zaujala, že studuje již podruhé. O možnosti studia se dozvěděla z tisku. Paní Božena spatřuje bariéru, kdy nemůže naplno využít nabízený potenciál vzdělávací instituce, v péči o svou nemocnou maminku. Pravidelné přednášky ve čtvrtek si sice ujít nenechá, ale nemůže s ostatními jezdit na výlety, které v minulosti bývaly součástí výuky.
2. Jak manžel, tak i děti ji podporují. Z jejich strany nepřichází žádná negativní reakce. Děti ji v jejím studiu podporovaly vždy.

3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, seniorky, lze označit jako pozitivní. Respondentka vnímá hodnocení pozitivně, to je doloženo i tím, že školu navštěvuje už podruhé. Při studiu si rozšířila nejen nové obzory, tak jak bylo jejím primárním záměrem při přihlášení ke studiu, Zároveň navázala i nové sociální kontakty. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.5 Paní Marta 2

72 let, vdaná, 2 děti, 4 vnoučata

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Martou 2

Paní Martě 2 je sedmdesát dva let. Je vdaná, letos padesát let. Má dvě děti a čtyři vnoučata. Pochlubila se úspěchy svých příbuzných. Má středoškolské vzdělání, v současné době je již v důchodu. Celý život měla kontakt s lidmi. O studiu se dozvěděla od svých sousedek z domu. Ke studiu se přihlásila, protože chtěla poznat nové lidi a dozvědět se něco nového. Na studiu oceňuje, že je v kontaktu s lidmi, poznala i nové přátele. Společně podnikají různé aktivity i mimo školu. Studium jí přináší rozhled. Má ráda přednášky o zdraví a přírodě. Paní Marta 2 je velmi čínorodá žena. Píše příspěvky do novin, plete ponožky a papuče pro své široké okolí. Manžel ji ve studiu podporuje, její aktivitu jí nevymlouvá. Rád by se s ní zúčastňoval vzdělávacího procesu, ale hůře slyší. Tak mu alespoň paní Marta 2 vykládá o zajímavostech z přednášek. Celá široká rodina ji také podporuje. I syn, který učí ve škole, se o její studium zajímá. Další příbuzní jí napsali, že jí její činnost schvalují a považují ji za něco úžasného. Paní Martě 2 nevadí, že musí za studium platit.

Zodpovězení dílčích cílů v páté případové studii

1. Paní Marta 2 očekávala od studia přínos nových informací a poznání dalších lidí. Díky své práci měla v minulosti stálý kontakt s lidmi. Ale teď už je v důchodu. Během přednášek byla aktivní, přicházela se svými názory na věc a inspirativními postřehy. Informace o možnosti studia jí předaly její sousedky z domu. Paní Marta 2 neváhala a ke studiu se přihlásila.

2. Manžel ji ve studiu podporuje. Nepřemlouvá ji, aby studia zanechala. Rád by chodil s ní, ale již hůře slyší. Tak mu paní Marta 2 alespoň předává informace z přednášek. I široká rodina oceňuje aktivní přístup k životu paní Marty a její velké zapojení do studia.

3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, lze označit jako pozitivní. Vzdělávání je respondentkou vnímáno veskrze kladně. Od studia očekávala nejen získání nových vědomostí, ale i rozvoj svých sociálních kontaktů. Toto se jí při studiu splnilo. Proces vzdělávání hodnotí kladně. Je velmi aktivní, kromě studia se věnuje i dalším činnostem. Nevadí jí nutnost placení poplatku za studium. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.6 Paní Drahomíra

72 let, vdaná, 3 děti, 3 vnoučata

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Drahomírou

Paní Drahomíře je sedmdesát dva let, je vdaná, má tři děti a tři vnoučata. Již je v důchodu. Má středoškolské vzdělání. Po celý život byla v kontaktu s lidmi. Po odchodu do důchodu navštěvovala různé kurzy, tam se od ostatních účastnic dozvěděla o možnosti tohoto studia. Jelikož její manžel stále chodil do práce a ona byla sama doma, tak se přihlásila na univerzitu.

Paní Drahomíra toužila po poznání nových lidí. To se jí splnilo. Zároveň se dozvěděla i nové informace. Je spokojena, protože se témata přednášek obměňují. Podporu má ze strany jak manžela, tak i dalších členů rodiny. Kamarádky ji také obdivují. Ráda by ve studiu pokračovala, jestli jí to zdraví dovolí. Již zde chodí podruhé. Organizace studia jí vyhovuje. Nevnímá jako bariéru placení školného.

Zodpovězení dílčích cílů v šesté případové studii

1. Paní Drahomíra očekávala od účasti na vzdělávání rozšíření svých sociálních kontaktů. Po odchodu do penze byla sama doma, jelikož manžel ještě pracoval. Jí chyběl kontakt s lidmi. Informace o možnosti studia jí předaly ženy z kurzu, který v minulosti navštěvovala. Ve studiu chce pokračovat, pokud jí to zdraví dovolí. Je spokojená s organizací kurzu, líbí se jí různorodost přednášek.
2. Paní Drahomíra vnímá podporu ze strany svých blízkých, a to jak manžela, tak i ostatních členů rodiny. Její nasazení obdivují i kamarádky.
3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, lze označit jako pozitivní. Ze strany respondentky je vzdělávání vnímáno pozitivně. Důvodem pro studium u ní byla možnost rozvíjení sociálních kontaktů, které jí po odchodu do důchodu chyběly. Toto se jí při studiu splnilo. Navíc se dozvěděla i nové informace. Proces vzdělávání hodnotí kladně. Je velmi aktivní, kromě studia se věnuje i dalším činnostem. Pokud jí to zdravotní stav dovolí, bude ve studiu pokračovat. Již studuje podruhé. Paní Drahomíra o přestávkách hovořila s dalšími posluchači univerzity o zajímavostech, o kterých si přečetla v odborných časopisech. O její názory byl ve skupině zájem. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.7 Paní Marie

70 let, rozvedená, 3 děti, 3 vnoučata

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Marií

Paní Marie má sedmdesát let. Již je dvacet pět let šťastně rozvedená. Má tři děti a také tři vnoučata. Její vzdělání je středoškolské s maturitou. O studiu se dozvěděla, když docházela jako absolventka do zemědělské školy, Studium na této škole v minulosti začínalo. Paní Marie doslova uvedla – „přihlásila jsem se, protože jsem dychtivá po vzdělání, dychtivá nových poznatků.“ Studium jí přináší nové impulsy, které nutí její mozek ke stálé aktivitě. Pokud jí to zdraví umožní, ráda by ve studiu pokračovala. Již studuje potřetí. Jelikož partnera nemá, tak se ve studiu podporuje sama. Blízcí příbuzní a kamarádky jí její studium chválí. Uvedla, že děti a vnoučata se s ní dokonce chválí. Slouží jim jako příklad hodný následování. Ve škole je se vším spokojená, pozitivně se vyjádřila k práci organizátorky. Nevadí jí, že musí platit školné.

Zodpovězení dílčích cílů v sedmé případové studii

1. Paní Marie si s ostatními účastníky vzdělávání tyká, při rozhovorech s nimi je přátelská. Ráda se zapojuje do diskusí. Od studia očekávala nové poznatky, byla dychtivá po vzdělání. To se jí splnilo. Studium jí přináší nový rozhled a udržuje ji aktivní. Jelikož se studium paní Marii velmi líbí, studuje již dokonce potřetí. Ráda by ve studiu pokračovala, pokud jí to zdraví umožní.
2. Paní Marie je již dlouhou dobu rozvedená. Nemá partnera, který by ji ve studiu podporoval. Podporu má však od svých dětí a vnoučat. Ty jsou jejím přístupem nadšeni a velmi ji za její aktivitu chválí.

3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, lze označit jako pozitivní. Důvodem pro studium bylo u paní Marie získání nových poznatků. Toto se jí při studiu splnilo. Navíc se dozvěděla i nové informace. Proces vzdělávání hodnotí kladně. Je velmi aktivní, kromě studia se věnuje i dalším činnostem. Pokud zdraví dovolí, bude ve studiu pokračovat. Již studuje potřeť. Paní Marie během přednášek doplňovala lektory o své poznatky a aktivně naslouchala. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.8 Paní Dagmar

72 let, vdova, 2 děti, 2 vnoučata

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Dagmar

Paní Dagmar má sedmdesát dva let, je vdova, má dvě děti a dvě vnoučata. Má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. Již je několik let ve starobním důchodu. O možnosti studia se dozvěděla od své kamarádky, která ji o nabídce informovala, protože do školy již sama chodila. Paní Dagmar se to zalíbilo, zvláště možnost dozvědět se něco nového. Nyní je v prvním ročníku. Nemusí být jen doma, poznává nové lidi. Dozvídá se zajímavé věci, které jsou odlišné oproti tomu, čemu se věnovala kdysi v práci. Témata přednášek ji zajímají. Oceňuje různorodost témat. Ráda by ve studiu pokračovala. Děti s ní nežijí přímo v Bruntále, přesto ji ve studiu podporují a motivují. I vnoučata se k její aktivitě staví kladně. Paní Dagmar to má do školy z domu kousek. Nevadí jí, že musí platit školné.

Zodpovězení dílčích cílů v osmé případové studii

1. Paní Dagmar vždy velmi pozorně poslouchala jednotlivé přednášky a poctivě si dělala poznámky. O možnosti studia jí informovala kamarádka. Od studia paní Dagmar očekávala nejen získání nových poznatků, ale i rozvoj sociálních kontaktů. Toto se jí naplnilo. Je spokojená s různorodostí témat. Ráda by ve studiu pokračovala, pokud bude univerzita fungovat. Paní Dagmar to má do školy kousek od domu. Jako bariéru nevnímá ani placení školného.
2. Paní Dagmar je vdova. Děti žijí mimo Bruntál. I přesto jsou na svou maminku pyšné, podporují ji a motivují k dalšímu rozvoji.
3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, lze označit jako pozitivní. Respondentka vnímá vzdělávání pozitivně. Důvodem pro její studium bylo získání nových poznatků, dále rozvoj sociálních kontaktů, jelikož žije sama a děti s ní v Bruntále nežijí. Toto se jí při studiu splnilo. Proces vzdělávání hodnotí kladně. Pokud bude univerzita fungovat, chce ve studiu pokračovat. Paní Dagmar si z jednotlivých přednášek dělala rozsáhlé poznámky, témata ji zajímala. U seniorky se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.9 Paní Ludmila

78 let, vdova, 2 děti, 4 vnoučata

Starobní důchodce

Středoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Ludmilou

Paní Ludmila při rozhovoru prozradila, že má už sedmdesát osm let, je vdova. Má dvě děti a čtyři vnoučata. Chodila na gymnázium. Teď už je ve starobním důchodu. O studiu se dozvěděla od své kamarádky. Nyní už chodí podruhé. Začala chodit kvůli tomu, aby získala nové informace. Nechce

sedět jen tak doma a sledovat televizi, protože je doma sama, nemá manžela. Chtěla být v kolektivu dalších lidí. Studium ji obohacuje nejen novými znalostmi, ale i rozvojem sociálních kontaktů. Poznává nové lidi. Kvůli věku a zdravotnímu stavu už v dalším cyklu pokračovat nebude. Rodina ji v jejím rozhodnutí podporuje. Dcera za ni dokonce platí i poplatek za studium, který je pro ni příliš vysoký a nemohla by ho uhradit. „Poplatek za studium je pro mě vysoký, platí mi ho dcera, já bych na to neměla.“

Zodpovězení dílčích cílů v deváté případové studii

1. Paní Ludmila patří k nejstarším účastníkům prvního ročníku. Přesto však působí velmi vitálně. Zapojuje se do diskusí. O možnosti studia jí řekla její kamarádka. Studuje podruhé. V dalším cyklu už kvůli věku a zdraví nebude pokračovat. Od studia paní Ludmila očekávala rozvoj svých vědomostí. Zároveň chtěla mít kolem sociální síť lidí, jelikož je vdova. Toto se jí naplnilo. Paní Ludmila studuje jenom díky tomu, že jí poplatek uhradila její dcera. Sama by na jeho zaplacení neměla. Rodina ji tedy podporuje nejenom slovně, ale i finančně.
2. Paní Ludmila je vdova. Děti a vnoučata ji podporují nejenom slovně, ale i po finanční stránce. Dcera za paní Ludmilu uhradila poplatek za studium. Díky tomu se může paní Ludmila společně s ostatními studia zúčastňovat.
3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, lze označit jako pozitivní. Respondentka vnímá vzdělávání pozitivně. Důvodem pro její studium bylo získání nových poznatků, dále rozvoj sociálních kontaktů, jelikož je vdova. Toto se jí při studiu splnilo. Proces vzdělávání hodnotí kladně. Již v dalším cyklu nebude pokračovat, a to z důvodu věku a svého zdravotního stavu. Paní Ludmila však vůbec nemusela být účastnicí vzdělávacího procesu, pokud by ji dcera poplatek za studium nezaplatila. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.10 Paní Libuše

75 let, vdaná, 2 děti, 3 vnoučata

Starobní důchodce

Vysokoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Libuší

Paní Libuše při rozhovoru uvedla, že jí je sedmdesát pět let. Je předposlední nejstarší účastnicí. Je vdaná, má dvě děti a tři vnoučata. Je vystudovaná učitelka. Teď už je ve starobním důchodu. O studiu jí informoval známý manžel, Nejprve studovat nechtěla, za pár let se však rozhodla svůj názor změnit. Přihlásila se kvůli přednáškám a kvůli možnosti setkávání s novými lidmi. Její očekávání se jí splnilo, dozvídá se zde spoustu nových informací a poznala nové skvělé lidi. Je spokojená s úrovní přednášek. Líbí se jí, pokud dostane k přednášce tištěný materiál. Vzdělávacího procesu se účastní společně se svým manželem, vše probírají.

Dcera se o její studium také zajímá. Paní Libuši vyhovuje místo i čas výuky, je z Bruntálu. Nevadí jí platba školného. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

Zodpovězení dílčích cílů v desáté případové studii

1. Paní Libuše je předposledním nejstarším účastníkem vzdělávání. Velmi aktivně se zapojovala do přednášek, vnášela svůj pohled na danou problematiku. O možnosti studia ji informoval kamarád manžela. V minulosti studovat nechtěla, s pokročilejším věkem se však rozhodla nabídky univerzity využít. Pokud jí to zdraví dovolí, ráda by ve studiu pokračovala. Paní Libuše přijala nabídku z toho důvodu, aby se dozvěděla nové informace a potkala se s novými lidmi. Toto se jí splnilo. Je spokojena s úrovní studia.

2. Paní Libuše studuje společně se svým manželem. Vzájemně vše probírají. Dcera se o její studium zajímá.

3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, lze označit jako pozitivní. Důvodem pro její studium bylo získání nových poznatků a dále rozvoj sociálních kontaktů. Toto se jí při studiu splnilo. Proces vzdělávání hodnotí paní Libuše kladně. Pokud jí to zdraví dovolí, ráda by ve studiu pokračovala. Nevadí jí poplatek za studium. Ze strany paní Libuše se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.11 Pan František

74 let, ženatý, 2 děti, 3 vnoučata

Starobní důchodce

Vysokoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s panem Františkem

Při rozhovoru pan František uvedl, že má sedmdesát čtyři let, je ženatý, má dvě děti a tři vnoučata. Má vysokoškolské vzdělání. Již je ve starobním důchodu. O studiu na univerzitě se dozvěděl od svého kamaráda z vojny. Zároveň si více informací vyhledal na internetu. Líbilo se mu zaměření místní univerzity. Myslel si, že ho to bude bavit, dozví se zde nové informace. Proto se společně s manželkou přihlásil ke studiu. Uvedl, že si musí cvičit i mozek, aby duševně nezaostával. Obohacují ho nové informace z vývoje techniky a vědy. Také se zde seznámil s novými lidmi. Ve studiu chce pokračovat. Je spokojen s organizací.

Zodpovězení dílčích cílů v jedenácté případové studii

1. Pan František získal prvotní informace o možnosti studia od svého kamaráda z vojny. Zároveň si další poznatky vyhledal sám na internetu, dalším zdrojem informací byla pro něj i televize. Pro studium se rozhodnul, jelikož si chtěl rozšířit svůj obzor a dozvědět se něco nového. Studium ho naplňuje, hodlá v něm pokračovat. Do přednášek vnášel své osobní postřehy z dob, kdy byl starostou.

2. Pan František má podporu ze strany své manželky. Ta studuje společně s ním. Rodina jeho studium taktéž přijímá, dcery si musí případné čtvrtěční hlídání vnoučat zařídit jinak, jelikož je pan František ve škole.

3. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniora, lze označit jako pozitivní. Důvodem pro jeho studium bylo získání nových poznatků. To se mu při studiu splnilo. Zároveň obohatil i své sociální kontakty. Proces vzdělávání hodnotí pan František kladně. Ve studiu chce pokračovat. Je spokojen i s organizací výuky. Z jeho strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.2.12 Pan Alois

66 let, ženatý, 2 děti vlastní děti, 2 děti vyženěné, 3 vnoučata

Starobní důchodce

Vysokoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s panem Aloisem

Pan Alois během rozhovoru ke své osobě uvedl, že je mu šedesát šest let, má dvě vlastní děti a dvě děti vyženil, dále má 3 vnoučata. Má vysokoškolské vzdělání, nejprve studoval Filozofickou fakultu v Olomouci, pokračoval doktorandským studiem v Praze. Toho času je již ve starobním důchodu, pracovní kariéru ukončil. Předtím pracoval jako učitel a posléze jako úředník. O možnosti studia se dozvěděl od kolegyně své ženy, jelikož se mu to zalíbilo, tak se společně i se ženou přihlásil. Líbilo se mu, že by se tady mohl setkávat s dalšími staršími lidmi. Sám během studia některá témata i lektoroval. Vzdělávání mu přináší opřašování jeho znalostí. Dozví se však i mnoho novinek. Seznámil se zde s novými lidmi. S manželkou se ve studiu vzájemně podporují, studují již podruhé. Rodina ho od studia neodrazuje. Je spokojen s celkovou organizací studia, zejména organizátorka je dle jeho sdělení báječná.

Zodpovězení dílčích cílů ve dvanácté případové studii

1. Pan Alois získal informace o studiu od kolegyně své ženy. Nabídka školy ho nadchla, proto se společně s manželkou přihlásil. Prvotním impulsem ke studiu nebyly u pana Aloise nové znalosti, ale setkávání lidí.

2. V manželce má pan Alois tu největší oporu, jelikož zde společně studují. A to už dokonce podruhé. Širší rodina bere studium pana Aloise jako příjemnou zábavu.

3. Pan Alois lektoroval téma Rozvoj lázeňství na Jesenicku. Přednáška byla ostatními účastníky hodnocena kladně, ještě při dalším setkání měli potřebu o svých dojmech hovořit a vše probírat. Analýzou rozhovoru a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniora, lze označit jako pozitivní. Důvodem pro jeho studium bylo rozšíření sociálních kontaktů. To se mu při studiu splnilo. Zároveň uspokojil i své vzdělávací potřeby. Aktivně se zapojil i do výuky. Proces vzdělávání hodnotí pan Alois kladně. Ve studiu chce pokračovat. Vyzdvihnul organizační schopnosti garanty studia v Bruntále. Motivace k dalšímu studiu byla u respondenta vnitřní.

9.2.13 Paní Marcela

67 let, vdaná, 2 děti vlastní děti, 2 děti vyvdané, 3 vnoučata

Starobní důchodce

Vysokoškolské vzdělání

Analýza rozhovoru s paní Marcelou

Paní Marcela během rozhovoru ke své osobě uvedla, že jí je šedesát sedm let, je vdaná, má dvě vlastní děti a dvě děti vyvdala. Má i tři vnoučata. Již je ve starobním důchodu, předtím pracovala v sociální oblasti. Má vysokoškolské vzdělání, vystudovala Vysokou školu podnikání v Ostravě. O studiu se dozvěděla náhodou, když šla kolem školy, kde byla o této možnosti zmínka na poutači. Nabídka se jí zalíbila. Paní Marcela chtěla

vyplnit jednak svůj volný čas, tak se zároveň setkat s novými lidmi a dozvědět se i nové poznatky. Je v úžasu z toho, kolik věcí ještě neví. Velmi ji baví témata o cvičení paměti, přednášky o demenci, životním stylu či bylinkách. S dalšími účastníky jezdí i na výlety, dělají večírky a další doprovodné akce, např. posezení v kloboucích, malování s vnoučaty, atd. Ve studiu by ráda pokračovala, pokud bude zdravá. Již zde chodí podruhé. Školu navštěvuje společně s manželem, mají společné zážitky, vzájemně se podporují. Kladné přijetí její aktivity je i ze strany jejich dětí. Paní Marcela je spokojená s organizací výuky, nevádí jí placení školného. Zmínila se, že by lidé, kteří odcházejí do důchodu, mohli být více informováni o možnosti studia Univerzity třetího věku v Bruntále.

Zodpovězení dílčích cílů ve třinácté případové studii

1. Paní Marcela je při studiu velmi aktivní, když bylo potřeba pomoci se zapojením výpočetní techniky, lektorům pomáhala. Paní Marcela se přihlásila do studia s očekáváním toho, že vyplní svůj volný čas, něco nového se dozví a zároveň se setká s novými lidmi. Paní Marcela je spokojena s organizačním zajištěním studia.
2. Paní Marcela je vdaná, má děti i vnoučata. Rodinní příslušníci ji podporují, zúčastnili se dokonce imatrikulace. Manžel paní Marcele také studuje, pojí je společné zážitky. Již studují podruhé.
3. Analýzou rozhovorů a přímým pozorováním bylo zjištěno, že tento případ procesu vzdělávání dospělých, konkrétně seniorky, je úspěšný. Paní Marcele se rozšířila síť sociálních kontaktů. Dostalo se jí i nových informací. Organizační stránka studia je dle jejího zvládnutá perfektně, nevádí jí placení školného. Z její strany se jednalo o vnitřní motivaci.

9.3 Vyhodnocení třinácti případových studií a diskuse k nim

U všech třinácti případových studií se u respondentů jednalo o vnitřní motiv, který byl impulsem zapojení se do vzdělávací činnosti. Senioři nebyli nikým přemlouváni, aby se zúčastnili studia, k tomuto rozhodnutí dospěli sami.

Seniorům nešlo pouze o samotné vzdělávání, ale také o rozšíření sociálních sítí a navázání nových kontaktů s lidmi stejné věkové kategorie. Senioři nepovažují své vzdělávání za ukončený proces, mají chuť se vzdělávat celoživotně. Jelikož všichni účastníci vzdělávání jsou již starobní důchodci a nejsou zapojeni do pracovního procesu, studium pro ně znamená i možnost seberealizace. Senioři našli, díky vzdělávání, nové přátele, se kterými se setkávají i mimo půdu vzdělávací instituce a společně vymýšlejí další aktivity. Došlo k rozvoji jejich osobnosti. I přesto, že všichni mají minimálně středoškolské vzdělání, které je podmínkou pro zapojení do vzdělávacího procesu na Univerzitě třetího věku v Bruntále, tak jim studium přineslo i nové poznatky. Dva respondenti se sami aktivně zapojili jako lektori vzdělávací akce se svými přednáškami.

Senioři mají dostatečnou motivaci pro další vzdělávání, nebrzdí je zábrany psychologické povahy. Andragogické příčiny, které by ovlivňovaly jejich další vzdělávání, také nezmiňovali. Všichni respondenti se o studijní příležitosti dozvěděli různými způsoby. Pouze jediná respondentka okrajově uvedla informační bariéru – dle jejího by se o možnosti studia mohli senioři dozvědět z více informačních zdrojů. Univerzita třetího věku v Bruntále by se tak mohla prezentovat nejen přímo na webových stránkách školy, ale např. i letáky u praktických lékařů, na Okresní správě sociálního zabezpečení v Bruntále, v Domově důchodců v Bruntále, místních periodikách či na každoroční akci „Veletrh sociálních služeb“. Studenti jsou spokojeni s nabídkou vzdělávací aktivity, vyhovuje jim organizační zajištění. Vyzdvihovali práci garantky a koordinátorky Univerzity třetího věku v Bruntále paní Ing. Barbory Friedlové, Ph.D.

Nejvíce seniorům komplikují vzdělávání situační bariéry. Jedna respondentka se zmínila o finančním nedostatku, který jí brání ve vzdělávací činnosti. Poplatek za ni uhradila dcera. Další respondentka se nemůže zúčastňovat např. výletů jako součásti výuky, protože se musí starat o nemocnou maminku. Za bariéru lze na základě kvalitativního výzkumu především označit osobní zdravotní stav, kdy většina respondentů vyjádřila právě tuto obavu. Senioři si velmi dobře uvědomují důležitost zdraví, nepopíratelná skutečnost má vliv na jejich pokračování ve vzdělávacím procesu.

Zapojení do vzdělávacího procesu je ze strany rodin seniorů vnímáno pozitivně, své příbuzné od aktivity nezrazují. Ve výzkumném vzorku byly zahrnuty i dva manželské páry.

Univerzita třetího věku v Bruntále odvádí obrovský kus záslužné práce pro seniory, když jim napomáhá v aktivním a smysluplném trávení volného času, v rozvíjení jejich osobnosti, v rozšiřování sociálních kontaktů, v rozvoji jejich kulturního kapitálu a v neposlední řadě nabízí i příležitost pro seberealizaci.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo popsat strategie seniorů v souvislosti se vzdělávacím procesem. Pro analýzu strategií byla zvolena technika strukturovaného rozhovoru a technika přímého pozorování. Pravý účel pozorování byl seniorů sdělen z důvodu toho, že sama nepatřím do věkové kategorie senior. Po prokonzultování s koordinátorkou a garantkou Univerzity třetího věku v Bruntále bylo možno zapojit se do vzdělávacího procesu jako účastník.

Z první kapitoly teoretické části vyplynulo, že stáří má své možnosti a zároveň limity, představuje vyvrcholení celoživotního cyklu člověka. Odborníci se shodují v tom, že seniorem je člověk od šedesáti let svého věku. Všichni vybraní senioři ve výzkumném vzorku patřili do této věkové kategorie. Teoretická část také popisovala motivaci seniorů vztaženou na učení, která zde byla uváděna jako pozitivní energie. Motivovaní byli všichni senioři. Jinak by se do vzdělávacího procesu ani nezapojili. Ve všech třinácti případech byla označena jako vnitřní. Senioři se na základě dobrovolnosti a své vlastní vůle rozhodli studia účastnit. Pro zapojení do vzdělávání nebylo prioritou jen uspokojení vzdělávacích potřeb, ale také naplnění sociálních potřeb a touha po seberealizaci, jelikož všichni senioři již ukončili své aktivní zapojení do pracovního procesu. Senioři jsou podporováni i svými rodinami, což je pro jejich vzdělávací aktivitu důležité. Na druhé straně byly popsány také bariéry, které seniorům znesnadňují zapojení se do vzdělávacích aktivit. Východiskem byly bariéry informační, situační, psychologické, andragogické a organizační, uváděné v teoretické části v souvislosti se seniory. Psychologické zábrany nebyly zmiňovány. Seniorům nejvíce znesnadňují vzdělávání situační bariéry. Jedna seniorka se zmínila o nedostatku finančních prostředků na zaplacení poplatku za studium, který za ni uhradila dcera. Další seniorka se nemůže zapojovat do všech akcí, např. výletů jako součásti výuky, protože se musí starat o nemocnou maminku. Za největší bariéru lze označit především osobní zdravotní stav, kdy většina seniorů vyjádřila právě tuto obavu. Senioři si

velmi dobře uvědomují důležitost zdraví, nepopíratelná skutečnost má vliv na jejich další setrvání a pokračování ve vzdělávacím procesu. Senioři kladně hodnotili organizační zajištění chodu univerzity. Senioři navázali nová přátelství, která překračují i půdu univerzity. Stali se příjemci nejen nových informací, ale dva ze seniorů své vědomosti v rámci lektorské činnosti předali i svým spolužákům.

Vyplynulo najevo, že senioři touží po vzdělání, jelikož mnoho z nich nestuduje poprvé. Společnost musí na měnící se podmínky ve společnosti adekvátně reagovat a vytvářet seniorům vhodné příležitosti pro jejich další rozvoj.

Seznam literatury

Beneš, M. (2008). *Andragogika*. Praha: Grada Publishing.

Benešová, D. (2014). *Gerontagogika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

Bláha, F. (1960). *Prodloužení lidského věku*. Praha: Orbis.

Connidis, I. A. (2009). *Family Ties and Aging*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Čevela, R., Kalvach, Z., & Čeledová, L. (2012). *Sociální gerontologie. Úvod do problematiky*. Praha: Grada Publishing.

Čornaničová, R. (1998). *Edukácia seniorov. Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Gracová, D. (2014). *Charakteristika systému edukácie seniorov v SR so zameraním na aktívne starnutie*. In Krystoň, M., Šerák, M., & Tomczyk, Ł. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů. Nowe trendy w edukacji seniorów*. Banská Bystrica – Praha – Kraków: Asociace institucí vzdělávání dospělých.

Hartl, P. (1999). *Kompéndium pedagogické psychologie dospělých*. Praha: Karolinum.

Haškovcová, H. (1990). *Fenomén stáří*. Praha: Panorama.

Haškovcová, H. (2010). *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team.

Janiš ml., K. (2012). *Senior a změny v seniorském věku*. In Ondráková, J., Tauchmanová, V., Janiš ml., K., Pavlíková, S., & Jehlička, V. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: nakl. Pavel Mervart.

Jochmann, V. (1992). *Výchova dospělých – andragogika*. In VARIA SOCIOLOGICA ET AN. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Kalvach, Z. a kol. (1997). *Úvod do gerontologie a geriatrie*. Praha: Karolinum.

Klevetová, D., & Dlabalová, I. (2008). *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing.

Kotásek, J., & Škoda, K. (1966). *Teorie vzdělávání dospělých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing.

Livečka, E. (1979). *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: UŠI při MŠ ČSR.

Machová, J. (1994). *Biologie člověka pro speciální pedagogii*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Malíková, E. (2011). *Péče o seniory v pobytových zařízeních*. Praha: Grada Publishing.

Memorandum o celoživotním učení. Pracovní materiál Evropské komise. (2000).

Mlýnková, J. (2011). *Péče o staré občany*. Praha: Grada Publishing.

- Mühlpachr, P. (2009). *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita.
- Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.
- Palán, Z. (1997). *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Praha: Dafa.
- Palán, Z. (2002). *Lidské zdroje - výkladový slovník*. Praha: Academia.
- Palán, Z., & Langer, T. (2008). *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Petřková, A. (2006). *Psychologie učení a vzdělávání dospělých*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Petřková, A., & Čornaničová, R. (2004). *Gerontagogika. Úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Pichaud, C., & Thareauová, I. (1998). *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál.
- Posner, R. A. (1995). *Aging and Old Age*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Průcha, J., & Veteška, J. (2012) *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing.
- Příhoda, V. (1974). *Ontogeneze lidské psychiky IV*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Rabušicová, M., Rabušic, L., & Šedřová K.(2008). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita.

Říčan, P. (2013). *Psychologie*. Praha: Portál.

Sak, P., & Kolesárová, K. (2012). *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing.

Schmidt, H. (1997). *Proč starší lidé studují? (Studium seniorů – šance a překážky)*. In *Deset let vzdělávacích aktivit pro seniory*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Skorunková, R. (2013). *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Strategie celoživotního učení ČR. (2007). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Stuart-Hamilton, I. (2012). *The Psychology of Ageing: An Introduction*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher.

Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál.

Špatenková, N. & Smékalová, L. (2015). *Edukace seniorů*. Praha: Grada Publishing.

Tomczyk, Ł . (2015). *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých.

Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie III*. Praha: Univerzita Karlova.

Veteška, J., & Tureckiová, M. (2008). *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada Publishing.

Veteška, J., & Vacínová, T. a kol. (2011). *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

Seznam příloh

- 1. Použité otázky v rozhovoru se seniory**
- 2. Rozhovor s paní Martou 1**
- 3. Rozhovor s paní Otýlí**
- 4. Rozhovor s paní Evou**
- 5. Rozhovor s paní Boženou**
- 6. Rozhovor s paní Martou 2**
- 7. Rozhovor s paní Drahomírou**
- 8. Rozhovor s paní Marií**
- 9. Rozhovor s paní Dagmar**
- 10. Rozhovor s paní Ludmilou**
- 11. Rozhovor s paní Libuší**
- 12. Rozhovor s panem Františkem**
- 13. Rozhovor s panem Aloisem**
- 14. Rozhovor s paní Marcelou**

Příloha č. 1: Použité otázky v rozhovoru se seniory

- 1. Kolik je Vám let?**
- 2. Jaký je Váš rodinný stav? Máte děti, vnoučata?**
- 3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
- 4. Jste již ve starobním důchodě?**
- 5. Jak jste zjistil/a informace o možnosti studia na Univerzitě třetího věku v Bruntále?**
- 6. Proč jste se přihlásil/a ke studiu?**
- 7. Co Vám studium přináší?**
- 8. Přemýšlíte v budoucnu, že po ukončení tohoto běhu studia budete znovu pokračovat?**
- 9. Co říká partner/partnerka na to, že jste se rozhodl/a vzdělávat?**
- 10. Co na Vaše studium říkají Vaše děti a vnoučata? Podporují Vás?**
- 11. Narážíte při studiu na nějaké obtíže, např. nutnost placení školného, kvalita výuky, časový harmonogram, místo konání, apod.?**

Příloha č. 2: Rozhovor s paní Martou 1

„Je mi šedesát dva let.“

„Jsem vdaná, mám tři syny a pět vnoučat.“

„Mám vysokoškolské vzdělání se specializací na podnikání a životní prostředí.“

„Já už jsem v důchodě, ale během pracovní kariéry jsem dělala u potravin. Dělala jsem léta v Pramenu, tam jsem prošla jako hodně funkcí a až skončil Pramen v rámci privatizace, tak jsem dělala v kině chvíli ředitelku. Pak jsem se pustila na inspekci potravinářskou a tam jsem zase dělala kontrolu potravin.“

„No, když jsem začala dělat vysokou školu podnikání, protože byla pobočka tady v Bruntále, tak se tehdy otevírala i univerzita třetího věku, to dělala ta Ostrava. Tam se přihlásil můj manžel, takže jsem věděla, že něco takového existuje. Pak ta univerzita skončila na financích, takže ta škola skončila jako pro ty seniory. Senioři si to tehdy nechtěli platit, protože jim to tehdy dotovalo město, aby tam jako mohli chodit. Takže tím pádem to skončilo. A pak, asi aby se neremcalo, že to je kvůli penězům, tak jim dali angličtinu a počítače. Ale co chce po důchodcích, angličtinu a počítače, že. Ne každý má na to talent. Takže tím pádem to skončilo tady na tom. A pak jsem dodělala já vysokou školu, to už mi bylo dost, já jsem ji vlastně začala studovat v padesáti. Takže až jsem skončila, tak jsem si řekla, že už jsem najetá na nějaký jako systém, tak jsem hledala a našla jsem právě tady toto, takže jsem začala chodit tady. A už tady chodím vlastně počtvrté. Teď jsem znovu v prváku. A ještě mezi to si vždycky zajedu třeba do Krnova nebo do Opavy na další virtuální univerzitu co dělá třeba Opava, oni to dělají přes Prahu. Takže já se tam zaregistruju a pak mám jako přístup na internet, virtuálně jsou tam i zkoušky. Takže je to úplně úžasný. V Olomouci třeba vím, že další kolegyně, která má zahrádku vedle mě, tak ona jezdí do Olomouce léta. Začala teologií, protože je věřící a protože je zdravotní sestra, tak teďka chodí na lékařskou. Ale tam je zase podmínka, že musí mít něco kolem toho zdravotnictví, jinak ji nepustí vůbec. Dál prostě vím

o lidech, kteří jsou schopni i do té Olomouce i do té Opavy nebo kolegyně jezdila do Šternberka, takže se to dá. Ale jen když chci, jinak můžu sedět doma.“

„Pro studium jsem se rozhodla, protože tam byly zajímavá témata, něco nového se dozvím, to jako bylo super. No a pak když jsem zjistila, že ten půjde, ten půjde, ten, tak je to o tom setkávání těch lidí.“

„Ve škole se dozvídám nové informace. Přineslo mi to i nové známé, se kterými se vídám i mimo školu. Takže mi se setkáváme opravdu i mimo školu. Jdeme pak třeba ještě i do restaurace, nechodíme do hospody, dáme si vínečko, pokecáme a děláme ještě další akce. Takže my jsme se teďka trhly, my jsme aktivní senioři a děláme akce. Třeba loni jsme dělali kloboukový majáles pro celou tady oblast jako Bruntálska. A letos zase na kolech se pojede, to je ten Zimofčák co dělá Na kole dětem. Loni skončil v Bruntále. A letos ta etapa jde z Bruntálu až do Aše. Tam budeme prvního června. Sedmnáctého června bude zase sportovní odpoledne pro seniory, takže pořád se něco dělá. Ale to studium tady se mi líbí, je to potřeba. Protože sedět můžu doma kdykoli. Jsem ráda, že jsem mezi lidmi. Zajímavé přednášky jsou všechny, miluji Bruntál, i když já jsem náplava, jsem z Olomouce. Takže je to tady zajímavé. I já sama jsem připravovala přednášky, protože já jsem se pohybovala v těch potravinách, takže tady je to vlastně zemědělská škola, takže vlastně co se týká potravin a přírody nebo tak dále. Já jsem dělala přednášky o koření a čokoládě. Ještě teďka si chystám přednášku na chleba. Já tím studiem vlastně žiju. Takže když potřebuje organizátorka Bára něco, protože s jejím manželem jsem chodila na výšku, takže se známe, tak jí s tím pomůžu. Já to porovnávám ještě, jak chodí ten časopis Moravský senior v Olomouci, oni mají časopis. Krajská rada seniorů v Ostravě teď taky chtějí něco vydávat, shánějí nějaké peníze a finance, možná se to bude jmenovat Slezský senior. A já mám třeba ještě časopis Virtuální senior, co mi chodí na mail, takže jsou tam i nějaké akce, zprávy, takže já jim to všem zase ve škole pošlu a oni zase třeba vědí, co se kde děje. Třeba šestnáctého dubna je tvarůžkový festival v Olomouci, takže

se jede na tvarůžky. Když se otvírala tvarůžková cukrárna, tak jsme jeli do Olomouce.“

„Ve studiu budu pokračovat, jsem v prváku. Ale taky podle zdraví. Už studuji počtvrté.“

„Manžel mě ve studiu podporuje, on taky studoval. On skončil, já jsem začala. Já mám chlapa o dvacet pět let staršího, takže teď už nestuduje. On je rád, že je rád. Že má tu svoji televizi směr přímý, seriály, takže já ho učím třeba osmisměrky. Nebo když máme nějakou zajímavou přednášku, tak mu dám materiály, tak on to studuje. Teď jsme měli třeba křesťanství a islám, to se mi líbilo, takže on si to vzal a četl, protože je věřící, takže si to četl a porovnával. A pak jsme o tom ještě debatovali doma, takže je to dobré“.

„Děti mě podporují, vždycky mi říkají mami, ukaž index, jestli si vůbec prošla. Prostě o tom vědí, vědí, že každý čtvrtek se mnou nic není, že jdu do školy. Ale ono se mnou v pondělí, v úterý a ve čtvrtek nic není. Já mám zatím středy a pátky volné. Rodina o tom ví, podporuje mě. A když jsme jeli do Brna, tak vědí, že jsme byli na promoci nebo že jsme začínali znovu, že jsme byli na té imatrikulaci, takže to vědí.“

„Nevnímám žádné bariéry. Školné se sice zvyšuje, ale co se dneska nezvyšuje. To nevnímám negativně. Loni jsme platili myslím pět set padesát nebo tak nějak. A letos už je to myslím nějak kolem šest set padesáti za semestr. Ale tak prachy byly, budou a my nebudem, takže takhle to neřeším.“

Příloha č. 3: Rozhovor s paní Otýlí

„Je mi šedesát jedna let.“

„Jsem rozvedená, jsem sama. Mám tři dcery. V tuto chvíli mám čtyři vnoučata. Dvě vnoučata mám větší. Karolínce bude osmnáct, Jiříkovi dvanáct a mám dvě půlroční dvojčátka. Anička, nejmladší dcera, má dceru Aničku, a nejstarší dcera má kluka Vincence. Takže ti teď mají oba půl roku. Takže jsme rozvětvená rodina.“

„Mám střední ekonomickou školu s maturitou.“

„Teď jsem ve starobním důchodě. Během života jsem dělala zásobovače ve Velké Štáhli, potom jsem dělala v Moravolenu úřednické práce, hospodářskou správu. Potom jsem byla v ústředních dílnách, pak jsem byla na Osevě, tam jsem dělala taky úřednické práce. Pak jsem byla v bance, tam jsem dělala účetního reklamátora a pak jsem skončila na Městském úřadě v Bruntále na sociálním odboru. A tam jsem byla až do důchodu.“

„O studiu jsem se dozvěděla tak, že mi s tím kamarádka přišla. Takže to se zahajovalo, nebo už jel vlastně druhý cyklus. A kamarádka se to dozvěděla, takže mi o tom řekla. Líbilo se mi to. Já jsem podala přihlášku. Tu jsem si vyjela z počítače a přihlásila jsem se. Se mnou tu chodí i má kamarádka, ta se přihlásila se mnou. Já už sem vlastně chodím potřetí.“

„Chtěla jsem se dozvědět něco nového.“

„Toto studium je úžasné, protože se zde dozvím všechno, co ještě nevím a nevím toho čím dál víc. Zaprvé mám radost, že se setkám s lidmi. Zadruhé mám další znalosti. A protože už chodím potřetí, tak si je potom zopakovávám. Ale je tam spousta věcí, které třeba neznám, protože nikdo není dokonalejší. A též mám jenom ekonomickou školu, takže třeba toto je zemědělská škola a ty jejich věci z přírody a z biologie, to jsem vůbec neznala. No a navíc tady máme spoustu jiných informací že, různý žánr. Ale nejlepší je to společenství naše protože když už se známe tak dlouho, to je vlastně sedmý rok v podstatě, tři roky, tři roky a teď jsme prváci, takže to je sedm let. Mám z toho radost.“

„No já nevím, jestli budu ještě po tom dokončení pokračovat, podle zdraví. Teď nám zarazili výlet, protože na to nejsou prostředky, což bylo naše takové nejlepší, na to jsme se těšili vždycky, celý den jsme strávili spolu na horách nebo v lokalitě, kterou jsme si vybrali, to byla motivace, takže teď jsme takoví smutní, takže budeme muset něco vymyslet sami. Určitě se domluvíme.“

„Nemám partnera, jsem sama, takže ten mě nemotivuje.“

„Moje děti, vnoučata a kamarádky mají ze mě radost. Říkají, že jsem vytížená. Všichni mě podporují. Rodina mě podporuje psychicky, jsou všichni daleko.“

„Jsem spokojená, vyhovuje mi i čas a místo. Všechno jsem si podle studia přizpůsobila na ten čtvrtek. Už se těším vždycky. Myslím si, že jsem pozitivní student, i když tam někdy usínám. Je to jediné, co pro nás Evropská unie pro nás seniory vymyslela dobře a myslím si, že čím víc máme ty mozky zaměstnané, tak je to pro nás jen dobře. Takže tak rychle nestárnu, aspoň si to vsugerovávám“.

Příloha č. 4: Rozhovor s paní Evou

„Je mi šedesát čtyři let.“

„Jsem vdaná, mám tři dcery a šest vnoučat, nejmladší bude mít tři měsíce.“

„Už jsem v důchodě.“

„Dělala jsem Pedagogickou fakultu v Ostravě, bakalářské studium. Ale pak jsem přišla o práci. Takže pak jsem skončila pracovat na sociálce v Bruntále, protože tady v podstatě žádná práce není. Ve škole jsem pracovat neměla šanci, protože tu je málo dětí a všechny ty školy se slučují, takže v oboru jsem neměla moc šancí pracovat.“

„Kamarádka, kolegyně ze sociálky odkud se známe, takže ona v podstatě mi o tom řekla.“

„Líbilo se mi to, ty přednášky, tak jsem sem přišla.“

„Líbí se mi, že jsem jednak mezi lidmi. Člověk se dostane mezi lidi. Ledasco se tu dozvím nového, protože ne všechno člověk zná. I když já už to studium opakuji, ale vždycky se tady dozvím něco nového. Já už tady studuji podruhé. Loni jsem skončila a teď jsem v prvním ročníku. Jinak já vlastně celý život studuji. Studium tady mi rozšíří obzor ve všech směrech, protože vždycky je to nějaký jiný obor co studuji. Líbí se mi všechno ve všech směrech, třeba ty dějiny, to je pořád zajímavé. Ne vždy si člověk všechno zapamatuje kvůli věku, ale jak se to opakuje, tak už je člověk v obraze. Ale tady je to třeba zemědělské zaměření, takže o lesích a polnostech, jsou to taková pro mě nová témata, zajímavé věci, které jsem třeba neznala. Jsou nové poznatky od přednášejících, jak se všechno mění, takže i to je dobré. Ale je to dobré, že se scházíme, můžeme si mezi sebou promluvit o všem možném. Protože v té práci se dalo, člověk byl pořád v kolektivu, tak člověk prohodil řeč s tím a s tím a bylo to zase jiné. Ale teď když už je člověk doma, takže být jenom pořád s manželem, tak to není moc dobré. Ale tak člověk vypadne mezi kolektiv, je to dobré.“

„Pokud mi bude sloužit zdraví, tak chci ještě pokračovat. Už studuji podruhé.“

„Manžel mě podporuje ve studiu. Ještě to spolu probíráme, jak bylo, co tam bylo, jaká byla přednáška a o čem to bylo. Manžel by se mnou chodil taky, ale on má ve čtvrtek podstatě plný, má jiné aktivity.“

„Vnoučata a děti mi říkají, že mě neznají jinak, než že pořád chodím do nějaké školy. Kamarádi se diví, že ještě v těch letech studuji. Ale já na to nedám. Od studia se odradit nenechám, prostě to k tomu životu patří.“

„Organizačně mi to vyhovuje, i ten čtvrtek, je takový vyhovující. Manžel má ve čtvrtek svoje aktivity, takže jsme tak v podstatě rozdělení v tom týdnu. Ty peníze se na to vždycky nějak najdou, takže to není žádná zábrana, že by se to nedalo.“

Příloha č. 5: Rozhovor s paní Boženou

„Je mi šedesát pět let.“

„Jsem vdaná, mám dvě děti. Vnoučata nemám.“

„Mám středoškolské vzdělání, chodila jsem na Obchodní akademii v Rýmařově.“

„Nyní jsem už v důchodě. Během života jsem pracovala nejdříve jako dělnice a potom jako úřednice.“

„O tom, že se to dá zde studovat, jsem se někde dočetla, jak jsou ty různé informace v časopisech a zalíbilo se mi to, protože jsem se chtěla dozvědět něco nového.“

„Člověk se musí stále vzdělávat. Nemůže člověk doma zůstat jenom tak a zakrnět.“

„Studium mi přináší strašně moc. Rozšiřuje obzory, o témata se zajímám. S lidmi se setkávám. Není možné rozhodně říct, že mi to nic nepřináší. Některé přednášky jsou velmi zajímavé, mám ráda historii. Ale líbí se mi vše. Třeba teď jsme měli přednášku o myslivosti, to byla úplně super přednáška. Tady je taková široká paleta přednášek. Já jsem velmi spokojená. Už tady studuji podruhé. Dokončila jsem jeden běh ty tři ročníky a teď jsem znova v prváku.“

„Ráda bych v dalším studiu pokračovala, pokud na tom budu zdravotně dobře.“

„Manžel mě podporuje ve studiu, nemám vůbec žádné problémy, v žádném případě.“

„Všichni mě podporují, oni mě znají. V mém případě mě znají, že já jsem takový hyperaktivní člověk. Ale já bych se stejně nedala ovlivnit. A děti, ty mě podporovaly vždycky.“

„Musím se tady od ostatních trochu okleštit, protože s nimi nemůžu chodit například na různé výlety, protože mám doma nemocnou maminku, o kterou se starám, ale ty čtvrtky si tady ujít nikdy nenechám. Jsem spokojena.“

Příloha č. 6: Rozhovor s paní Martou 2

„Je mi sedmdesát dva let.“

„Jsem vdaná, letos padesát let. Mám dva syny a čtyři vnoučata. Jeden syn jeden učí tady na škole v Bruntále. Druhý syn teď dokončil studia na Báňské univerzitě v Ostravě, teď dělá v Linasetu v Budišově nad Budišovkou manažera. Jedna vnučka studuje v Praze, jeden vnuk studuje v Brně na Mendlově univerzitě. Ta mladší vnučka studuje třetí ročník na gymnáziu, teď bylo gymnázium pozváno do Belgie, byli za europoslanci.“

„Mám středoškolské vzdělání, chodila jsem na Obchodní školu v Havířově.“

„Už jsem v důchodě. Předtím jsem pracovala jako vedoucí prodejny, měla jsem pod sebou učně. Měla jsem kontakt s lidmi celý život, tak se mi to líbilo. Ale pak mi maminka umřela, pak moje dvojče bratr, tatínek do dvou let po nich mi taky umřel.“

„Z baráku moje sousedky, co už chodili, mi o studiu řekly. Takže se mi to zalíbilo. Protože já jsem taková aktivní a píšu články a vtipy do Moravského seniora, to je časopis. Vydávají mi to. Tak jsem si řekla, že půjdu studovat. Navštěvuji v Bruntále i Klub seniorů.“

„Chtěla jsem se dozvědět něco nového a poznat nové lidi.“

„Jsem s lidmi v kontaktu. Jezdíme na zájezdy, exkurze. Navíc, poznala jsem tady nové lidi, spolu chodíme do terénu s hůlkami. Mám chalupu a zahrádku. Nemůžu být bez nějaké aktivity. V zimě štrykuju ponožky a papuče pro všechny, pro známé, pro sousedy v baráku. Studium mi hodně přináší, rozhled. Já neumím být neaktivní. Mám ráda přednášky o zdraví, o přírodě, baví mě rostliny. Baví mě středověk“

„Určitě chci ve studiu pokračovat. Pokud na tom budu zdravotně dobře.“

„Rozhodně mě manžel ve studiu podporuje, v žádném případě mi to nevymlouvá. On má strašně rád dějiny, hodně se o to zajímá a jak mu třeba řeknu, že jsme měli přednášku o Křižácích, tak on už bude listovat a hledat si o tom informace. Manžel by se mnou taky chodil, ale on už špatně slyší, má naslouchátko, je ode mě tři roky starší. Ale chodíme spolu do divadla,

takže máme zapláceno předplatné, takže sedíme v druhé řadě, aby slyšel. Chodíme spolu do kina, do divadla.“

„Syn Jirka, který učí, se o to taky zajímá. I synovec s manželkou, když se to dozvěděli, tak mi napsali přes internet, že mi to schvalují, že je to něco úžasného. Že do toho mám jít, dozvím se něco nového. Hrozně se mi tady líbí.“

„Nevadí mi, že se studium musí platit, peněz bude a nás nebude.“

Příloha č. 7: Rozhovor s paní Drahomírou

„Je mi sedmdesát dva let.

„Jsem vdaná, mám tři děti a tři vnoučata.“

„Mám středoškolské vzdělání.“

„Teď jsem v důchodu. Předtím jsem třicet let dělala na okresním národním výboře, dříve se to tak jmenovalo. Posledních deset let před odchodem do důchodu jsem dělala na finančním úřadě.“

„Chodila jsem do různých kurzů, když jsem šla do důchodu, to už je deset let. Tak jsem chodila do různých kurzů, které organizoval národní výbor, například do němčiny nebo do počítačů. Bylo to v domě pro sociálně slabé, byla tam v jednom patře i ubytovna. A tam byly ty kurzy, například šití, keramika a jiné. A tam jsem prostě s ženskýma chodila a mezi s sebou jsme se tam domlouvaly. A mezi nimi jsem se dozvěděla, že tady bývá univerzita třetího věku. Tak jsem tady začala chodit. Já už tady chodím podruhé, jednou už jsem skončila. Rok jsem si dala pauzu a teď znovu pokračuji. Takže teď chodím zase do prvního ročníku.“

„Na univerzitu jsem se přihlásila proto, že jsem skončila v práci, můj muž ještě chodil do práce a já jsem se doma nudila. Jelikož jsem byla pořád sama doma, tak jsem začala chodit tady do školy. A teď je zase muž sám doma. Já pořád někam chodím. Chtěla jsem poznat nové lidi.“

„Je to strašně bezva. Já jsem tak spokojená, proto jsem šla ještě jednou. Navíc mi paní organizátorka slíbila, že to budou zase jiná témata. Ale můžu říci, že ty tři roky předtím co byly ta témata v těch semestrech, tak to bylo super. Prostě máme tady takové věci, které, mám už hodně roků, ale které jsem ještě neslyšela nebo jsem se dozvěděla až tady, je to pro mě nové. Velmi mě to baví. Ráda sem chodím, už se vždycky těším na čtvrtek, co zase bude nového. Udělám si ještě třetí ročník, pokud zdraví dovolí, tak udělám ještě ten třetí. A pak uvidím. Mám ještě jiné aktivity, každou středu chodím na bazén, v úterý chodím do Klubu důchodců, to se vždycky scházíme lidi z práce. Jezdím na různé zájezdy, které organizuje Klub důchodů. Chodím i s ostatními účastníky univerzity ven na turistiku. Mám

spoustu aktivit. Ted' ještě hlídám vnoučata. Pořád něco mám, musím vařit a starat se o manžela. Ale o čtvrtední školu se připravit nenechám.“

„Manžel mě podporuje. On se vždycky ptá, co jsme probírali. Že by třeba nadával, tak to ne, podporuje mě.“

„Rodina, vnoučata, děti a kamarádky mě obdivují, že pořád někam chodím. Ale jsem ráda, že to zdraví ještě slouží, možná že kdybych byla nemocná, tak nevím, jak bych sem zvládala chodit. Jsem skutečně velice spokojena.“

„Termín mi vyhovuje, i že je to tady ve škole. A že se platí školné, to mi nevadí.“

Příloha č. 8: Rozhovor s paní Marií

„Je mi sedmdesát let.“

„Jsem dvacet pět let šťastně rozvedená., mám tři děti a tři vnoučata.“

„Mám středoškolské vzdělání s maturitou.“

„Teď jsem v důchodě. Když jsem ještě chodila do práce, tak jsem dělala většinou účetní.“

„Ono to vlastně začínalo na zemědělské škole, kam jsem jako často absolventka docházela, tam jsem se o studiu dozvěděla.“

„Přihlásila jsem se, protože jsem dychtivá po vzdělání, dychtivá nových poznatků.“

„Přináší mi to nové poznatky, člověk si bystří mozek, „nečumí“ jenom u televize.“

„Ráda bych ve studiu pokračovala, pokud zdraví dovolí. Já už dělám letos třetí kolo, to už sedm roků. Už jsem dvakrát diplomovaná, promováný senior.“

„Ve studiu se podporuji sama, jsem soběstačná. Partnera nemám.“

„Děti, vnoučata a kamarádky to chválí. Děti a vnoučata se se mnou chválí. Říkají, ta naše babička a maminka, ta je šikovná. Ve svém věku ještě studuje. Sloužím jim jako zdárný příklad. Nikdo mi nic negativního neříká. A i kdyby mi to říkal, tak já to neberu v úvahu. Já taky nikoho nepřesvědčuji, aby sem nechodil a aby ležel jenom u televize. Každý má možnost volby. Dokud mě to baví, tak sem chodit budu.“

„Se vším jsem spokojená, organizátorka je skvělá. Líbí se mi tady.“

Příloha č. 9: Rozhovor s paní Dagmar

„Mám už sedmdesát dva let.“

„Mám dvě děti a dvě vnoučata. Jsem vdova.“

„Udělala jsem si střední školu s maturitou. Po ukončení školy pracovala čtyřicet let v bance.“

„Teď už jsem několik let v důchodu.“

„Od kamarádky jsem se dozvěděla, že tady existuje možnost studia na univerzitě třetího věku. Ona sem chodila, tak mi o tom vykládala, jak je to fajn. Tak jsem si to poslechla. Hodně se mi líbilo, že bych se mohla dozvědět něco nového. Tak jsem si řekla, že to zkusím. Teď jsem v prvním ročníku.“

„Abych neseděla jenom doma. Abych poznávala nové lidi. Abych se dozvíдалa nové zajímavé věci, které jsem ještě nikdy neslyšela. Je to něco jiného, než čím jsem se zabývala v práci.“

„Je to fajn, mně se to líbí. Jsou tady témata, která mě opravdu zajímají a baví mě to. Nemusím sedět jen doma, protože jsem sama, tady mám kolem sebe nové lidi. Děti mám obě fuč, jedna dcera je v Brně, druhá je v Krnově. Takže vím, že ve čtvrtek mám vystaráno o program. Teď jsme měli třeba dějepisná témata, byla to výborná přednáška. Také jsme měli přednášku o celosvětovém náboženství, to je také výborné. Lesnictví se mi líbilo. Těch témat je tady hodně, ze všeho něco. Není to jednotvárné, že by se pořád učilo něco z jednoho oboru.“

„Pokud univerzita pojede dál, tak budu ve studiu pokračovat. A pokud to zdraví dovolí.“

„Jsem sama, jsem vdova.“

„Dcery mi říkají, choď maminko, je to dobrý. Vnuci mě taky podporují. Teď mám toho mladšího vnuka na prázdninách, říkala jsem mu dneska, že jdu do školy. Tak mi říkal, jdi, ať se něco nového dozvíš. Jsem spokojená.“

„Já jsem spokojená, že je to tady ve škole, z domu to mám kousek. Poplatek si vždycky zaplatím, to není problém.“

Příloha č. 10: Rozhovor s paní Ludmilou

„Je mi už sedmdesát osm let.“

„Jsem několik let vdova, mám dvě děti. Dcery je v Praze, syn je v Bruntále.

Dále mám čtyři vnoučata, z toho tři v Praze a jedno v Brně.“

„Mám středoškolské vzdělání, chodila jsem na gymnázium. Já jsem po škole dělala více zaměstnání, byla jsem v zemědělském výzkumu, pak jsem si udělala nějaké kurzy. Dělala jsem pak terénní sociální pracovníci pro staré a postižené občany na Okresním národním výboru v Klatovech a potom v Bruntále.“

„Už jsem v důchodě“

„Poprvé jsem se o studiu dozvěděla od kamarádky. Už dělám druhý cyklus.“

„Abych se něco nového dozvěděla. A protože jsem vdova, nemám žádného manžela, nebaví mě sedět jen tak doma a dívat se na televizi, chci mít kolem sebe lidi. Takže se snažím být takhle aktivní.“

„Studium mi přináší nějaké znalosti, nějaké rozptýlení, poznání nových lidí. I tady ta témata jsou aktuální a hrozně mě baví.“

„Já si myslím, že v dalším cyklu už pokračovat nebudu, v mém věku už ne. Myslím, že už ne. Kvůli zdraví. Toto dělám podruhé.“

„Jsem vdova.

„Určitě jsou proto, abych studovala. Všichni mě moc podporují, jak dcery, tak i vnoučata. Dcera byla dokonce ochotna platit i ten poplatek za studium, já bych na to neměla.“

„Poplatek za studium je pro mě vysoký, platí mi ho dcera, já bych na to neměla.“

Příloha č. 11: Rozhovor s paní Libuší

„Je mi sedmdesát pět let. Já jsem tady myslím předposlední nejstarší účastník, jinak je tu ještě jedna starší paní. Univerzita je tady pro lidi od padesáti let.“

„Jsem vdaná, mám dvě děti a tři vnoučata.“

„Mám vysokoškolské vzdělání. Jsem učitelka, učila jsem čtyřicet dva let.“

„Teď jsem ve starobním důchodě.“

„Jeden známý manžela, který už v minulosti studium absolvoval, nám o tom řekl. Já jsem teda řečeno upřímně, když jsem byla mladší, do toho studia nechtěla. Ono je to studium tady od padesáti let. Protože já jsem si předtím říkala, oni mi tam nějaké přednášky přidělí a já si chci číst a věnovat se tomu, oč mám zájem. Takže jsem si studovala sama. Ale teď když už jsem v tom pokročilém věku, tak jsem ráda, že přijdu mezi lidi.“

„Přihlásila jsem se kvůli těm přednáškám, kdy se dozvídám nové informace.

A i kvůli té společenské události, kdy se setkávám s novými lidmi.“

„A že se tady těch nových věcí dozvím. Já se ráda dozvím něco nového. Některé ty přednášky jsou vynikající. Minule byla úžasná přednáška, byl to takový průřez starověkem a středověkem. Přednášející byla úžasná. Mně pořád baví se něco nového dozvídat. Já stejně i kromě toho hodně čtu. Líbí se mi, když nám lektori dávají i tištěné materiály, takže si to člověk může doma znovu projet. Teď třeba při minulé přednášce o historii nám přednášející dala dokonce taková skriptá, měla to báječně připravené, zasloužila by pochvalu. Poznala jsem tu i nové skvělé lidi.“

„Pokud budu zdravá, tak bych ráda chodila, dokud budu moci.“

„Chodíme spolu s manželem, bavíme se o tom, probíráme to.“

„Dcera se mě vždycky ptá, co bylo. A já, co si myslím, že by ji mohlo zajímat, tak jí řeknu. Protože ona samozřejmě má malé děti, tak nemůže chodit a taky by ji asi nepřijali, protože je mladá. Ale vždycky jí řeknu, o čem to bylo, co by ji mohlo zajímat.“

„Jsem z Bruntálu, takže mi místo vyhovuje. Čas výuky je také dobrý. Nevadí mi, že musíme platit školné.“

Příloha č. 12: Rozhovor s panem Františkem

„Mám sedmdesát čtyři let.“

„Jsem ženatý, mám dvě dcery a tři vnučky.“

„Vysokoškolské. “

„Teď už jsem v důchodě. Byl jsem třicet pět let voják z povolání, pak jsem dělal na záchrance technické zabezpečení. Pak jsem dělal kancléře na okresním úřadě a pak jsem dělal starostu.“

„O univerzitě jsem se dozvěděl jednak od známých, protože mám z vojny kamaráda a ten věděl, že už jdu do důchodu, že jsem v práci skončil, tak ten mi o tom řekl. A pak jsem se taky podíval na internet, ale to jsem věděl i z televize, tam propagují univerzitu třetího věku. Tak jsem se o to zajímal.“

„Když mi kamarádi řekli, jaké je zaměření, tak se mi to líbilo, řekl jsem si, že mě to bude bavit, něco nového se dozvím. Tak jsem se s manželkou přihlásil. Protože si musím cvičit i mozek, abych duševně nezaostával. Jakmile nic neděláte a přestanete něco dělat, tak mozek zakrní a člověk chátrá mnohem rychleji. A když navíc k tomu člověk chátrá i fyzicky, tak je to konec.“

„Řadu věcí si opakuji, protože za svého studia jsem se s řadou věcí setkal. Zjišťuji, jak daleko jde vývoj techniky, vývoj myšlení, vývoj vědy a vývoj všeho jak jde dopředu. Dozvídám se nové poznatky. A taky jsem se setkal s novými lidmi.“

„Samozřejmě, že budu ve studiu pokračovat, je to tady na tři roky. Když jsem začal, tak to musím dokončit. Snad bude zdraví sloužit.“

„S manželkou se podporujeme navzájem, ta studuje také.“

„Dcery ví, že nám nemůžou vnučky dávat ve čtvrtek odpoledne, protože máme školu. Jinak jako v pohodě. Oni jsou v rodině zvyklí, že jsme dost akční. Kdyby manželka byla zdravější, tak jsme ještě akčnější.“

„S organizací jsem spokojen. Přednášky, které jsou od lektorů přímo z Mendlovy univerzity v Brně, tak jsou bezkonkurenční.“

Příloha č. 13: Rozhovor s panem Aloisem

„Už je mi šedesát šest let.“

„Jsem ženatý, mám dvě vlastní děti a dvě děti jsem vyženil. Mám také i tři vnoučata.“

„Mám vysokoškolské vzdělání, nejprve jsem studoval Filozofickou fakultu v Olomouci a pak jsem si udělal doktorát v Praze.“

„V současné době jsem už ve starobním důchodě. Předtím jsem učil na učilišti a střední škole, pak jsem se věnoval věcem kolem úředničiny, takže jsem skončil jako úředník.“

„O studiu jsem se dozvěděl přes kolegyni mé ženy Marcelky. Líbilo se mi to. Pak jsme se společně s mojí ženou Marcelkou přihlásili na Obchodní akademii v Bruntále a tam to prostě začalo, ještě než se spojili tady s tou průmyslovkou.“

„Přihlásil jsem se ke studiu, protože ani tak nejde o ty znalosti, jsou to spíš takové střídavé obory, ale spíš je to o setkávání těch starších lidí. Mě to navíc zaujalo, že některá svoje vlastní témata jsem tady lektoroval v rámci toho kurzu.“

„Studium mi přináší takové oprašování znalostí. Vlastně mě baví všechna témata, pokud to jsou vlastně historická témata nebo regionální nebo zajímavosti. Dále je to třeba cestování nebo světopis, tak je to dobré. Když jsou tam třeba právní témata, že jsou třeba pro ty starší lidi, na které doráží někdy i rodina nebo ti „šmejdi“ s těma různýma předváděcíma akcemi. Nebo když to jsou zdravotní témata, tak ta všechna témata mohou těm starším lidem pomáhat. Některé věci jsou doopravdy novinky. Je zajímavé vidět ten postřeh mladších lektorů, kteří přednášejí a srovnávat to s tím, co jsem přednášel já. Nebo jak jsme to přednášeli my před těmi dvaceti lety. Je to zajímavé. A navíc jsem se tady setkal se spoustou nových zajímavých lidí.“

„S ženou Marcelkou tohle studium dokončíme, už vlastně děláme druhý turnus. Jestli se ještě přihlásíme do dalšího, to zatím ještě netuším, podle zdraví. Teď jsem v prvním ročníku.“

„Manželka mě ve studiu podporuje, to určitě ano.“

„Širší rodina, vnoučata, děti i kamarádi to mé studium berou tak, jakože je to příjemná zábava, od studia mě nezrazují.“

„Já si myslím, že je to tady vše dobře organizačně zvládnuto, že je to tady dobrý. Já si myslím, že je výborné, že je to organizačně zabezpečeno z toho Brna, tady je perfektní organizátor Bára Friedlová. Takže, teď přezenu, pokud by to dělal někdo, kdo je například nafoukaný, tak by to nebylo dobré. Tady jsou lidi, kteří jsou ještě o dvacet let starší než já, tak si myslím, že by se někteří naštváli a nechodili. Bára má cit pro lidi, jak zvládne ty adolescenty, tak umí i s námi seniory komunikovat.“

Příloha č. 14: Rozhovor s paní Marcelou

„Mám šedesát sedm let.“

„Jsem vdaná, mám dvě vlastní děti a dvě děti vyvdané. A taky už mám tři vnoučata.“

„Mám vysokou školu, vystudovala jsem Vysokou školu podnikání v Ostravě.“

„Teď už jsem ve starobním důchodě. Během života jsem pracovala celou dobu v sociální oblasti.“

„Já jsem si informace o škole všimla náhodou, šla jsem kolem školy, uviděla jsem tam poutač s reklamou. Nabídka se mi líbila.“

„Přihlásila jsem se ke studiu, abych vyplnila svůj volný čas, poznala nové lidi. A taky abych se i něco nového dozvěděla.“

„Studium mi v první řadě přináší nové informace. To já žasnu i teď, to je věcí, co já nevím. Všechno mě tady zajímá, líbí se mi témata o cvičení paměti, přednášky o demenci, životním stylu, bylinkách. Líbí se mi, když jezdíme na zájezdy, poznám nová místa. Navíc mám i společné zážitky s mým manželem Lojzíkem, který tady chodí. Potkávám se i s ostatními spolužáky, děláme různé aktivity, např. večírky, posezení v kloboucích, malování s vnoučaty, před Vánoci malování andělů.“

„Já už dělám druhý běh. O dalším studiu zatím nevím, nejsem rozhodnuta, podle toho, jak mi bude sloužit zdraví.“

„Manžel Lojzík chodí se mnou. Je to fajn, máme společné zážitky. Vzájemně se podporujeme.“

„Děti mě také podporují, těší je, že jsem aktivní. Byly se dokonce podívat i na imatrikulaci. Vnoučata jsou ještě malá.“

„Jsem spokojená s organizací. Koordinátorka nám dá vše včas vědět, jsou včas rozvrhy, jakékoli změny. Je to hlavně o tom být aktivní. Placení školného mi nevádí. Ale lidé, kteří odcházejí do důchodu, by mohli být více informováni o možnosti studovat na Univerzitě třetího věku v Bruntále. Já jsem informaci našla náhodou.“

Anotace

Jméno a příjmení autora: Andrea Pražáková

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie FFUP

Název práce: Vzdělávání seniorů v Bruntále

Počet znaků: 118 979

Počet příloh: 14

Počet titulů použité literatury: 45

Klíčová slova: andragogika, bariéry ve vzdělávání, celoživotní učení, celoživotní vzdělávání, edukace, motivace ke vzdělávání, rodina, senior, stárnutí, stáří

Cílem magisterské práce je popsat strategie seniorů v souvislosti se vzdělávacím procesem. Teoretická část vymezuje pojmy vztahující se ke stáří, stárnutí, seniorovi, jeho očekávání a strategie zapojení se do vzdělávacího procesu. Vzdělávání dospělých, v této práci zaměřeno, na seniory, je ovlivněno nejen motivací k učení, ale především bariérami. Pozitivní energie v podobě vnitřní motivace stojí na jedné straně. Na druhé straně senioři narážejí na bariéry. Důležitá je podpora i ze strany rodiny. Východiska teoretické části poskytly podklad pro kvalitativní výzkum. Technikami šetření byly strukturované rozhovory se seniory ve vzdělávací instituci a přímé pozorování. Na základě provedených analýz rozhovorů a pozorování bylo vytvořeno třináct případových studií. Všechny studie potvrdily pozitivní vnitřní motivaci ke vzdělávání, ale strategie seniorů pro zapojení se do procesu vzdělávání měla různé důvody. Rozšíření si vzdělání nebylo prvotním cílem u všech. Všichni se shodli na největší bariéře, kterou je osobní zdravotní stav.

Annotation

Name and Surname: Andrea Pražáková

Faculty and Department: FF UP, Department of Sociology, Andragogy and Cultural Anthropology

Title: Education of Seniors in Bruntál

Number of characters : 118 979

Number of attachments : 9

Number of reference titles: 45

Key vocabulary: andragogy, barriers to education, lifelong learning, lifelong education, education, motivation for education, family, senior, aging, age

The aim of the Master's thesis is to describe the strategy of the elderly in the context of the educational process. The theoretical part defines terms related to old age, aging, senior, his expectations, and strategies of involvement in the educational process. Adult education, in this work focused on the elderly, is not only influenced motivation for learning, but above all barriers. The positive energy in the form of intrinsic motivation is on the one hand. On the other side of the seniors face barriers. Important is the support from the side of the family. Starting points the theoretical part provided a basis for qualitative research. The techniques of investigation were structured interviews with the elderly in an educational institution, and direct observation. On the basis of the analyses carried out interviews and observation was created by the thirteen case studies. All the studies have confirmed a positive internal motivation for learning, but the strategies of seniors for involvement in the process of education had different reasons. The expansion of education was not the primary objective at all. All agreed on the largest barrier, which is a personal health status.

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. PRAŽÁKOVÁ Andrea DiS.	Sokolovská 241, Svobodné Heřmanice	F140434

TÉMA ČESKY:

Vzdělávání seniorů v Bruntále

TÉMA ANGLICKY:

Education of Seniors in Bruntál

VEDOUcí PRÁCE:

prof. PhDr. Helena Grecmanová, Ph.D. - KSA

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

A.Cíl práce: Popsat strategie seniorů v souvislosti se vzdělávacím procesem

B.Konkretizace cíle a předmětu práce (včetně zdůvodnění): V práci se budu věnovat charakteristice stáří a změnám ve stáří, charakteristice celoživotního učení, gerontopedagogice, edukaci v seniorském věku, motivaci a bariérám ve vzdělávání, identifikaci města Bruntál, vzdělávacím příležitostem seniorů ve městě Bruntál. Provedu strukturované rozhovory v cílové skupině - studenti (senioři) Univerzity třetího věku v Bruntále (pod záštitou Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně), ty analyzuji a vytvořím z nich kazuistiku (cca 10) jednotlivých studentů. Budou mě zajímat strategie seniorů ve vzdělávání, proč se senioři rozhodli dále vzdělávat, co čekali od vzdělávání, zda se jejich očekávání splnilo, jak je jejich vzdělávání vnímáno ze strany okolí. Na konci provedu zhodnocení, zda bylo vzdělávání pro seniory přínosné. Vzdělávání seniorů by mělo být prioritou vzhledem k tomu, že se lidé dožívají vyššího věku, doba se stále zrychluje a je nutné, aby byli lidé dobře připraveni na změny a obstáli i v této dimenzi své životní dráhy.

C.Návrh postupu řešení (metodika): Studium literatury, deskripce, strukturovaný rozhovor, kazuistika

D.Harmonogram práce:

-pracovní verze osnovy práce nejpozději do: konce září 2015

-hotová práce k poslední konzultaci nejpozději do: konce února 2016

-odevzdání definitivní verze práce nejpozději do 31. 3. 2016.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

BENEŠ, Milan. (2014) Andragogika. 2.vyd. Praha: Grada Publishing

KRYSTOŇ, Miroslav, ŠERÁK, Michal, TOMCZYK, Łukasz. (2014) Nové trendy ve vzdělávání seniorů

ČEVELA, Rostislav, KALVACH, Zdeněk, ČELEDOVÁ, Libuše. (2012) Sociální gerontologie. 1.vyd. Praha: Grada Publishing

SAK, Petr, KOLEŠÁROVÁ, Karolína. (2012) Sociologie stáří a seniorů. 1.vyd. Praha: Grada Publishing

Podpis studenta:

Datum:

4.5.2015

Podpis vedoucího práce:

Datum:

5.5.2015